

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 16

София, четвъртък 5 декемврий

1929 г.

19. заседание

Срѣда, 4 декемврий 1929 година.

(Открито стъ подпредседателя А. Христовъ въ 16 ч. 25 м.)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито, понеже присѣствуватъ нужното число народни представители.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ народни представители: Агушевъ Еминъ, Андреевъ Ставри, Апостоловъ Драгомиръ, Баевъ Христо, Барбанакъ Рангелъ, Бечевъ Милко, Божковъ Борисъ Накъ, Бошняковъ Димитъръ, Бояджиевъ Стефанъ, Бурилковъ д-ръ Владимиръ, Василевъ Григоръ, Гаваликовъ Йорданъ, х. Галибовъ Хюсеинъ, Георгиевъ Кимонъ, Георгиевъ Стойчо, Герай Мехмедали, Грънчаровъ Димитъръ, Губидѣльниковъ Георги, Димитровъ Владимиръ, Димитровъ Добри, Димитровъ Стефанъ, Дочевъ Момчо, Драгановъ Василъ, Думановъ д-ръ Никола, Желѣзовъ д-ръ Димо, Икономовъ Димитъръ, Йоловъ Прокопи, Каранджуловъ Иванъ, Каранешевъ Димитъръ, Кацковъ Левъ, Кемилевъ Никола, Кожаклиевъ Колю, Колевъ Иванъ, Куневъ Кузманъ, Куцаровъ Янко, Кънчевъ Кънчо, Кънчевъ Теодоси, Кузмановъ Анани, Лулчевъ Коста, Лѣкарски Иванъ, Малиновъ Александъръ, Манасиевъ Добри Даневъ, Маноловъ Калоянъ, Мариновъ Христо, Мечкарски Тончо, Миновъ Петъръ, Мирчевъ Йорданъ, Митевъ Добри, Муравиевъ Константинъ, Начевъ Емануилъ, Начевъ Радко, Нешковъ Георги, Николаевъ Йовчо, Николовъ д-ръ Борисъ, х. Николовъ Иванъ, Ноевъ Кирилъ, Орошакъ д-ръ Хараламби, Павловъ Борисъ, Пасуховъ Кръстю, Петевъ Вичо, Петровъ Аврамъ, Стояновъ, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Алекси, Пупешковъ Цвѣтанъ, Пъчевъ Георги, Пждаревъ Никола, Реджовъ Григоръ, Русевъ Иванъ, Славовъ Кирилъ, Смиловъ Боянъ, Стамболиевъ Никола, Станишевъ д-ръ Константинъ, Статевъ Христо, Стефановъ Стефанъ, Стояновъ Христо, Стояновъ Любомиръ, Тодоровъ Петъръ, Топаловъ Недѣлко, Якимовъ Петъръ, Яневъ Димитъръ, Яневъ Сотиръ и п. Ячевъ Иванъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпуски на следнитѣ народни представители:

На г. Никола Пждаревъ — 1 день;
 На г. Иванъ Колевъ — 3 дни;
 На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ — 3 дни;
 На г. Василъ Митевъ — 3 дни;
 На г. Теню Янгѣзовъ — 2 дни;
 На г. Константинъ Муравиевъ — 2 дни;
 На г. Иванъ Хрелопановъ — 1 день;
 На г. Еминъ Агушевъ — 2 дни;
 На г. д-ръ Иванъ Бешковъ — 2 дни;
 На г. Милко Бечевъ — 3 дни;
 На г. Хюсеинъ х. Галибовъ — 3 дни;
 На г. Христо Стояновъ — 3 дни;
 На г. Димитъръ Ивановъ II — 7 дни, и
 На г. Сотиръ Яневъ — 2 дена.

Съобщавамъ, че е постѣпило запитване отъ народнитѣ представители г. г. Стоянъ Омарчевски, Атанасъ Малиновъ, Христо Баевъ и Станко Панайотовъ къмъ г. министъръ-председателя и министра на финанситѣ — относно мѣрkitъ, които трѣбва да се взематъ за предотвратяване на стопанската криза въ България.

Това питане ще бѣде пратено на г. г. министритѣ да отговорятъ.

Г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда ще отговори на питането на народния представител г. Цено Табаковъ.

Има думата г. Цено Табаковъ да развие питането си.

Ц. Табаковъ (зан): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Макарь законътъ за общественитѣ осигуровки да осигурява предимно наемнитѣ работници, ние, занаятчинтѣ-работодатели, . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Отдавна ти си захвърлил чука.

Ц. Табаковъ (зан): . . . не сме противъ тоя законъ. Ние сме се борили още навремето той да обгрѣща и работодателитѣ затова, защото не по-малко нужда иматъ и тѣ отъ осигуровки, които биха гарантирали най-малко тѣхнитѣ старини. Обаче тоя законъ така, както е приетъ навремето, е прокаранъ изключително за смѣтка на работодателя и ние виждаме, че изнемогващото българско занаятчиство, всички дребни производители, сѣ заставени при тая стопанска и парична криза, да поддържатъ повече за своя смѣтка осигуровкитѣ на своитѣ работници, затова защото често пѣти работницитѣ заявяватъ: „Ако ни правите удръжки, нѣма да работимъ“.

Независимо отъ това, понеже тоя фондъ се събира да обезщетява работницитѣ главно при злополука, нека ми бѣде позволено бѣгло да кажа какви злополуки ставатъ въ занаятчиискитѣ работилници.

Г. г. народни представители! Азъ не зная навремето тоя законъ какъ е могълъ да мине така, безъ да се обърне внимание на това, че се натоварватъ да плащатъ рисковете съсловия, въ чиито заведения и работилници не ставатъ злополуки. Какви злополуки ставатъ въ една шивашка, въ една коларска, въ една обушарска, въ една тенекеджийска и други работилници, за които Министерството на търговията, промишлеността и труда всѣка година събира допълнителни вноски за сѣщата целъ, за която не сѣ могли да стигнатъ ония вноски, които ние веднѣжъ сме дали чрезъ работническитѣ марки? Изглежда че срѣдствата, които се събиратъ, не отиватъ само за тая целъ — за осигуровки на работници; изглежда, че съ тѣхъ се разрешаватъ маса други задачи на министерството, което често пѣти за смѣтка на тоя фондъ създава командировчици и други масрафи, които дребниятъ производител не може да понася, тъй като той не е длѣженъ да издържа осигуровкитѣ за рисковетѣ въ мина „Перникъ“, въ Военния арсеналъ, въ маса държавни предприятия, отъ една страна, и, отъ друга — за рисковетѣ, на които всѣки день работникътъ е изложенъ въ голѣмитѣ фабрични заведения, кждето не може да се отрече, че има такива. Но защо да плащатъ занаятчинтѣ, когато при приемането на закона за насърчение мѣстната индустрия г. министърътъ на търговията и други ни казаха, че занаятчинтѣ нѣматъ право да се ползватъ отъ облагитѣ, които дава държавата съ този законъ? Обаче впоследствие, когато трѣбваше да се понасятъ рисковетѣ за жертвитѣ въ едрата индустрия, вие тогава не правите разлика между дребнитѣ занаятчи-работодатели и едритѣ индустриалци, а сега на еднакво

основание започнахте да събирате допълнителните такси и от едритъ индустриалци, и от дребнитъ занаятчии.

Ето защо азъ отправихъ къмъ г. министра на търговията следното мое питане: (Чете) „Имамъ сведения, какво Министерството на търговията е наредило отъ нѣколко месеца насамъ да се събиратъ отъ неговитъ органи допълнителни суми, възлизащи на нѣколко десетки милиона лева за фонда „Обществени осигуровки“. По сведенията ми, тия суми се прехвърлятъ върху широката дребна стопанска маса, независимо, че въ производството на занаятчиитъ и дребнитъ стопани злополуки почти не ставатъ. За събирането на тѣзи суми се пращатъ червени листове съ едномесеченъ срокъ“ и пр.

Г. г. народни представители! Вие знаете какъ днесъ бирничитъ гонятъ данъкоплатцитъ, за да събиратъ отъ тѣхъ данъцитъ на държавата.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А!

Ц. Табаковъ (зан): Да, да. Независимо отъ това, дребнитъ производители иматъ други свръхзадължения — налагатъ имъ се разни допълнителни данъци за осигуровки на работничитъ и т. н. Ще се съгласите, че това не е по силитъ на тая дребно-стопанска маса, че това е една голѣма неправда, която се върши съ тѣхъ.

Ето защо азъ моля г. министра на търговията да се съгласи, че чл. 35 отъ закона за общественитъ осигуровки и чл. 85 отъ правилника за приложението му трѣбва да бѣдатъ отмѣнени, като плащането на осигуровкитъ остане, отъ една страна, само въ тежестъ на индустриалцитъ, на едритъ производители, които се ползуватъ съ облаги по закона за насърчение на мѣстната индустрия, а отъ друга страна — въ тежестъ на държавата, която е длъжна да осигури работничитъ. Срѣднитъ и дребнитъ занаятчии не само че не могатъ да изпълняватъ тия постановления на закона за общественитъ осигуровки, но съ приложението на тия постановления спрямо тия дребни занаятчии се предизвикватъ конфликти между тѣхъ и държавата, понеже имъ се налагатъ глоби, които не сж по тѣхнитъ сили, създаватъ се неприятности, отъ които държавата не печели.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ Ц. Бобошевски: Г. г. народни представители! Ако уважаемиятъ софийски народенъ представителъ г. Цено Табаковъ бѣше дошълъ въ министерството и му се обяснише въ какво се състои нещастieto „злополука“, по кои съображения сумитъ, необходими за поддръжане на този родъ осигуряване, се изплащатъ, съгласно чл. 35 отъ закона за общественитъ осигуровки, отъ работодателятъ, безъ разлика дали сж индустриалци или занаятчии, и какъ става разпредѣленieto на тия суми, той нѣмаше да ми отправя това питане. Още тамъ щѣхъ да му отговоря, че азъ нѣмамъ намѣрение засега да измѣнямъ закона по отношение на този членъ.

Г. Цено Табаковъ си представлява, че „злополука“ означава непременно отръзване на нѣкой членъ отъ тѣлото на работника, каквито злополуки въ повечето случаи ставатъ въ едрата индустрия. Когато ние изработвахме закона за общественитъ осигуровки, за голѣмо съжаление, Васъ, г. Табаковъ, Ви нѣмаше. Но и да бѣхте тогава тукъ, нѣмаше да бѣдете въ състояние да ни дадете аргументи, за да не приемемъ, че злополука не може да има и при една продължителна болестъ, вследствие на условията, при които работи работникътъ, вследствие на материалитъ, съ които той оперира, и че може преждевременно работникътъ да изхаби нѣкой свой органъ. Тѣй, напр., въ бояджийството, кждето се работи съ известни отровни вещества и бои, добива се една болестъ, наречена сатурнизъмъ, която прави работника въ скоро време съвършено негоденъ за работа. Въ тютюнджийството, безъ да има чувстване или откъсване на нѣкой членъ отъ тѣлото на работника, вследствие лошитъ условия, при които се работи, работникътъ пакъ става инвалидъ съ 30, 40, 50 и 70% инвалидностъ. Това е понятието „злополука“. Не трѣбва да разбираме, че непременно трѣбва да има ампутация, а като злополука се третира и болестъта, добила вследствие на лошитъ условия, при които се работи. Такива лоши условия има въ редица не само индустриални, но и въ занаятчииски заведения и азъ мога да Ви изброя и да Ви посоча, че процентътъ на заболяванията въ последнитъ не е малъкъ. Не може единъ народенъ представителъ така, по слухове, да каже: „Имамъ сведения, че става такова и такова“; за да бѣде силенъ, той трѣбва да дойде да провѣри даннитъ, цифритъ и тогава да говори. Иначе това сж топтанджийски, несериозни питания и азъ бѣхъ въ пра-

вото си да не Ви отговарямъ, защото Вие не сте си дали трудъ да видите какъвъ е процентътъ на злополукитъ въ редица занаятчииски производства спрямо общия процентъ на злополукитъ. Какво ми цитирате, че въ бръснарството и въ шивачеството нѣмало злополуки! Азъ ще Ви посоча нѣколко индустрии съ повече занаятчииски характеръ, въ които числото на злополукитъ е грамодно.

Напр., въ дървената индустрия, кждето, като изключимъ 2—3 голѣми предприятия, които сж индустрии въ смисълъ на закона за насърчение на мѣстната индустрия, съ нужния капацитетъ, а всичко останало сж дребни дърводѣлци, какъвъ сж били злополукитъ презъ последнитъ нѣколко години? Въ 1922 г. злополуки 40; въ 1923 г. — 35, въ 1924 г. — 58, въ 1925 г. — 95, въ 1926 г. — 116, въ 1927 г. — 116, въ 1928 г. — 150. Въ гостилничарството и сладкарството — които не сж нищо друго, освенъ занаятчиство — поради това, че работничитъ стоятъ постоянно прави, добиватъ болестъта флелитъ, която ги прави въ продължение на 10—15 години негодни, и комиснитъ ги признаватъ за инвалиди. Не трѣбва ли да дадемъ една гаранция срещу този рискъ въ тая професия, като тая гаранция бѣде понесена изключително отъ работодателятъ? Злополукитъ въ гостилничарството и сладкарството сж вървѣли така: въ 1922 г. — 65, въ 1923 г. — 56, въ 1924 г. — 84, въ 1925 г. — 87, въ 1926 г. — 104, въ 1927 г. — 117 и въ 1928 г. — 90.

Да вземемъ грънчарската индустрия, която е раг excellence занаятчииско производство. И тамъ ще видите следното: въ 1922 г. злополуки 14, въ 1923 г. — 6, въ 1924 г. — 8, въ 1925 г. — 12, въ 1926 г. — 11, въ 1927 г. — 11, и въ 1928 г. — 23.

Въ кожарската индустрия, която има действително занаятчииски характеръ, злополукитъ сж били: въ 1922 г. — 8, въ 1923 г. — 9, въ 1924 г. — 18, въ 1925 г. — 24, въ 1926 г. — 23, въ 1927 г. — 35 и въ 1928 г. — 21.

Както виждате, не може по демагогски съображения да казваме: „Понеже има стопанска криза, дайте за нѣкакви 4—5 милиона лева“ — което фактически не е вѣрно, на туй азъ ще дойда подиръ малко — „да измѣнимъ закона“.

Въ графическата индустрия злополукитъ сж били: въ 1922 г. — 5, въ 1923 г. — 3, въ 1924 г. — 2, въ 1925 г. — 8, въ 1926 г. — 8, въ 1927 г. — 3 и въ 1928 г. — 3.

Вземете строителната индустрия, въ която за всѣки майсторъ, падналъ отъ скеля, г. Януловъ веднага прави питане защо е падналъ отъ скелата и иска отговоръ отъ мене — нѣма го тукъ да ме чуе — тамъ сжщо процентътъ на злополукитъ е доста голѣмъ. Въ 1922 г. е имало 32 злополуки, въ 1923 г. — 59, въ 1924 г. — 67, въ 1925 г. — 74, въ 1926 г. — 142, въ 1927 г. — 101 и въ 1928 г. — 123.

При тия данни питамъ: основателно ли е Вашето твърдение, че въ занаятчиството нѣмало злополуки, като ми цитирате шивачеството? И въ шивачеството, при лоши хигиенически условия, работникътъ може да хване ревматизъмъ или да добие другъ нѣкой недѣгъ, който може да го направи неспособенъ за работа; на такъвъ, естествено, не може да се откаже пенсия за злополуката, която той е придобилъ въ своя занаятъ, въ своята професия. Защо да изключимъ занаятчиството? Да говоримъ, г-да, безъ демагогия! Това е единъ принципъ и никакви Ваши аргументи, г. Цено Табаковъ, не могатъ да ни накаратъ да измѣнимъ чл. 35 отъ закона за общественитъ осигуровки, защото въ този именно членъ се съдържа принципътъ за превантивната отговорностъ. Това, което се смѣта за присжщо на производството, било то индустриално или занаятчииско, е, че работникътъ, който манипулира въ известно производство, трѣбва, при злополуката, да бѣде обезщетенъ за смѣтка на този, който получава облаги отъ това производство. Следователно, и занаятчиството не може да бѣде изключено отъ този принципъ и да не тежи и върху него обезщетението на пострадалитъ въ него работници, съобразно наредбитъ, които казватъ, какъ става опредѣлянето и разхвърлянето на сумитъ. То не става произволно, както Вие твърдите — че ние сме събирали допълнителни такси. Това е преди всичко невѣрно. Понеже редица години нито занаятчии, нито индустриалци бѣха изправни по отношение на това свое задължение и не внесоха съответнитъ суми въ фонда, ние бѣхме принудени миналата година, следъ нѣколкократни подканвания, да възведемъ задълженията до степенъ на данъци и да ги принудимъ да плащатъ тия свои задължения. Понеже ние, българитъ, сме си нехайни, обикновено тия задължения се събиратъ повече и тогава викаме, че ние е тежко. Ако занаятчиитъ бѣха изправни още въ началото, нѣмаше да дойдатъ до това положение. Ние направихме различни отсрочвания отъ по 3 месеца и продължаваме да ги правимъ. Но да правите питане само така, за да се каже, че Цено Табаковъ е отправилъ питане къмъ министра и утре съ голѣми букви да напечаташъ въ вестникъ „Занаятчииска дума“, че министерството не прави нищо,

показва, че Вие изобщо не познавате положението на занаятчийството и не знаете какво се прави за него.

За глобалните суми. Г-да! За да бъде изчерпателен и за да обърне вниманието да се отнасят по-сериозно към управата, ще прочета следните сведения. Какво е трябвало да се събере досега? Ето цялата сума — никакви десетки милиона, както разправя г. Цено Табаковъ. През 1924/1925 г. цялото производство, индустриално и занаятчийско, е трябвало да плати — по разхвърлянията на министерството — за да се попълни този фонд, 1.571.600 л.; през следващата 1925/1926 г. — 3.154.970 л.; през 1926/1927 г. — 5.006.110 л.; през 1927/1928 г. — 8.124.610 л. и през 1928/1929 г. — 9.160.410 л. Обаче тия суми не се изискват само от занаятчийството. Има конкретно определени начини какъ става това разхвърляне. През течение на годината, когато станат злополуки, от наличните сръдства на фонда се обезщетяват пострадалите, по решение на съдилищата. На края на годината разхвърлянето на разноските за злополуките става между всички индустриалци и занаятчи, съобразно броя на работниците въ дадена индустрия или занаят и съобразно класификацията на няколко групи сходни професии. И, естествено, върху крупната индустрия, гдето има голъми брой работници, при това разхвърляне ще легнат най-голъмитъ тежести, а върху занаятчийството ще легне една нищожна сума. Азъ разполагамъ съ всички данни — нѣма да ви ги цитирамъ — отъ които се вижда какъ стана разхвърлянето — чрезъ математически изчисления, съобразно професионалния рискъ, колко жертви сѣ дали индустрията и занаятчийството презъ годината, като се има предъ видъ и броятъ на работниците. Така че, свършено нищожни сѣ сумитъ, които сега се искатъ отъ нѣкои еснафски работилници — по 100 или 200 л. — и затуй съвсемъ е неумѣстно да се вдига такъв шумъ. Не е въ закона бедата, г-да.

По тия съображения, които казахъ, и следвайки ония принципи, които сѣ легнали въ всички законодателства въ тая областъ — за превантивната отговорност и че работодателътъ трѣбва да понесе всичките тежести за онова, което ще се случи съ работника — ние въ никой случай не можемъ да се съгласимъ съ искането да се измѣни чл. 35 отъ закона за общественитѣ осигуровки.

Г. г. народни представители! По-важни фѣроприятия ни занимаватъ въ настоящия моментъ: да помогнемъ на нашето занаятчийство. Много често се разправя, че презъ нашето управление ние сме се грижили само за голъмил капиталъ, за индустриалцитѣ, а не сме се грижили за занаятчийтѣ. Когато прокарвахме преди две години закона за насърчение родната индустрия, азъ направихъ декларация, че ще направимъ известни допълнения и корекции въ закона за подпомагане и организиране на занаятчийството, които да внесатъ една пълна хармония между индустрията и занаятчийтѣ. Въ изпълнение на тия си обещания, бидейки съ разбирането, че трѣбва да се грижимъ еднакво за всички, Министерството на търговията е изработило законопроектъ за облекчаване на занаятчийтѣ по отношение на оня пунктъ, по който бѣхме най-много атакувани, когато прокарвахме закона за насърчение на родната индустрия. За националната икономика нѣма значение дали е крупно или малко едно предприятие. Ония области, които се даватъ на голъмитѣ предприятия, трѣбва да се даватъ и на малките. И ония критики, които отправяте къмъ насъ, че сме жертвували стотици милиони лева за индустрията, сега ще ги отбиемъ, като позволимъ и на занаятчийството да се ползува отъ привилегията да получава сурови или полуобработени материали, нуждни за неговото производство така, както ги получаватъ голъмитѣ индустриални предприятия. Навремето, когато е прокарванъ законътъ за насърчение на мѣстната индустрия, имало е мотиви и съображения да се направи тази разлика между голъмитѣ индустриални предприятия и занаятчийскитѣ такива. Днесъ, споредъ моето схващане и споредъ схващането на правителството, трѣбва да станатъ изчисления, да се види какъ стои този въпросъ и на ония занаяти, които сѣ въ връзка съ индустрията, да дадемъ едно по-голъмо облекчение. Съ този въпросъ, г. Табаковъ, трѣбваше да ни занимаете, а не съ такива питання, както Вашето, което показва, че контролътъ, който трѣбва да упражнява Парламентътъ надъ управлението, се върши по единъ лекъ, по единъ несериозенъ начинъ. Вие казвате: „Имамъ сведения, че пицятъ занаятчийтѣ“. За какво пицятъ? Че имъ се искатъ за 2—3 години по 200—300 л. ли, за това че презъ годината въ тѣхното производство е пострадалъ нѣкой работникъ? И занаятчийта е работодателъ и, като такъвъ, и той трѣбва да понесе тежеститѣ на работодателя.

Това сѣ обясненията, които имахъ честта да дамъ предъ народното представителство. Мисля, че вие сами разбирате, че чл. 35 не може да се измѣни, както иска

г. Цено Табаковъ, който говори безъ да е изучилъ въпроса както трѣбва. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Цено Табаковъ да каже доволенъ ли е отъ отговора на г. министра.

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Изглежда, че на г. министра на търговията е много широко около врата.

Министъръ Ц. Бобошевски: Срамъ ме е да те гледамъ! Въ комисията ми правихъ комплименти, а кой знае какво плещитъ по кръчмитѣ съ приятелитѣ си!

Ц. Табаковъ (зан): Пазилъ ме Богъ да ти правя комплименти; нѣма защо да ти правя комплименти. Изглежда, че на г. министра и на неговитѣ приятели — народници отъ голъмитѣ фабрики, имъ е добре. Тѣ се чувствуватъ още по-добре тогава, когато материалнитѣ тежести не засѣгатъ тѣхнитѣ голъми печалби, а се хвърлятъ върху дребнитѣ занаятчи. Г. министърътъ, макаръ че е министъръ на търговията, промишлеността и труда, не познава живота и днешното положение на дребнитѣ стопански съсловия.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Ц. Табаковъ (зан): Г. министърътъ не е отишелъ между занаятчийтѣ да се опознае съ тѣхното положение и да оправдае поста, който той заема — министъръ на търговията, промишлеността и труда.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Безъ да иска, г. министърътъ на търговията се занимава съ тия въпроси.

Ц. Табаковъ (зан): Той се занимава, г. Данаиловъ, съ всички други въпроси, но не и съ тия.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Може, като всѣки човѣкъ, да грѣши, но да казвате, че не се е занимавалъ, е много сѣмно, не бива.

Ц. Табаковъ (зан): Г. министърътъ на търговията ни даде цифри за злополукитѣ въ занаятчийтѣ. Защо не ни дадете, г. министре, цифри за злополукитѣ въ индустрията, а ни давате само такива за въ занаятчийтѣ? Фактъ е, че Вие отбѣгвате да дадете цифри за злополукитѣ, които ставатъ въ индустрията и които не сѣ така малки, когато злополукитѣ въ занаятчийтѣ сѣ по 5—10 въ годината, както самъ цитирате.

Министъръ Ц. Бобошевски: По 120 сѣ.

Ц. Табаковъ (зан): Може и въ дребнитѣ занаятчийски работилници да има злополуки, ко Вие нѣмаге право да карате тия бедни хорица да носятъ голъмий товаръ. Законътъ за общественитѣ осигуровки, който Вие сте създали, не държи топло нито на занаятчийтѣ, нито на работниците. А това, съ което сега Вие си правите реклама, че щѣли сте да направите нѣщо за занаятчийтѣ и занаятчийтѣ, е единъ голъмъ въпросъ. Азъ мисля, че дори и да внесете такъвъ законопроектъ, какъвто казахте, пакъ положението ще си бѣде сѣщото.

Министъръ Ц. Бобошевски: И ме гледашъ въ очитѣ!

Ц. Табаковъ (зан): Каквото и да обещавате, че ще направите за занаятчийтѣ, нѣма да го направите. Вие създадохте законъ за амбулантната търговия, занаятчийството, обаче, файда отъ него не видѣ. Колкото и да обещавате, че ще направите нѣщо за занаятчийтѣ и занаятчийтѣ, нѣма кой да Ви върва и тѣ нѣма да получатъ нищо дотогазъ, докогато не се наложатъ чрезъ своята организирана сила.

Въ всѣки случай, г. министре, недейте смѣта, че е дребенъ въпросъ това, че Вашитѣ органи сѣ плѣзнали изъ провинцията да разнасятъ червени листовѣ, да събиратъ отъ занаятчийтѣ глоби и допълнителни такси. Това е единъ голъмъ въпросъ, съ който трѣбва да се справите, а не да разправяте тукъ, че не се гледало на него сериозно отъ насъ, че се е гледало леко. Леко е за васъ, но за ония, които нѣматъ хлѣбъ, не е леко.

Не съмъ доволенъ отъ отговора на г. министра.

Министъръ Ц. Бобошевски: Издалъ съмъ две нареждания: тамъ, където има да се събиратъ глоби отъ занаятчийството, да се чака и да се действува съ огледъ на положението на занаятчийтѣ.

Председателстващъ А. Христовъ: Пристъпваме към точка първа от дневния редъ — трето четене отговора на тронното слово и попълване делегацията за поднасянето му на Негово Величество.

Моля г. докладчика да прочете проекто-отговора.

Докладчикъ С. Мошановъ (д. сг): (Чете)

„Ваше Величество!

Народното представителство съ задоволство отбелязва, че България е вън добри отношения съ всички държави. Българският народъ, проникнатъ отъ духъ на миролюбие, посрѣща съ добри надежди инициативитъ за осигуряването на траенъ миръ между държавитъ. Такива благородни инициативи засилватъ у него вѣрбата за справедливи облекчения, които очаква да получи въ името на правдата и мира.

Ваше Величество!

Народното представителство ще обсъди съ внимание законопроектитъ, които правителството ще му представи за одобрение.

Да живѣе Негово Величество Царятъ!

Да живѣе България!

Председателстващъ А. Христовъ: Моля, които приеми на трето четене проекто-отговора на тронното слово, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема. (Ръкоплъскания отъ сговориститъ)

Понеже списъкътъ на делегацията не е готовъ, попълването ще стане въ следващото заседание.

Пристъпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за допълнение закона за разрешаване на Леденишката селска община, Търновска околия, да сключи заемъ.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ Д. Мангърговъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 10)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ на първо четене законопроекта за допълнение закона за разрешаване на Леденишката селска община, Търновска околия, да сключи заемъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля да се даде спешностъ на законопроекта.

Председателстващъ А. Христовъ: Има предложение за спешностъ. Моля, които сж съгласни по спешностъ да се гласува законопроекта сега и на второ четене, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта на второ четене.

Секретаръ Д. Мангърговъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ“

за допълнение закона за разрешаване на Леденишката селска община, Търновска околия, да сключи заемъ.“

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ заглавието на законопроекта, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ Д. Мангърговъ (д. сг): (Чете членъ единственъ — вж. прил. Т. I, № 10)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ членъ единственъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ точка трета отъ дневния редъ: първо четене на законопроекта за кинематографитъ и за театритъ — продължение разискванията.

Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Въ вчерашното заседание почти всички, които взеха думата по внесения законопроектъ за кинематографитъ и за театритъ, направиха една обща констатация, която въ началото на своя отговоръ трѣбва да подчертая, а именно, че е необходимо въпросътъ за кинематогра-

фитъ и за театритъ у насъ да се уреди по законодателенъ редъ. Наистина, направиха се нѣкои критични бележки и се изказаха нѣкои пожелания, но това бѣха повечето бележки и пожелания, засѣгащи въпроси, които по-умѣстно биха били направени при второто четене на законопроекта. Но понеже тия бележки и тия пожелания засѣгатъ и нѣкои разпоредби на внесения законопроектъ отъ твърде съществено значение, смѣтамъ за необходимо да се спра по-после и на тѣхъ.

Г. г. народни представители! Кинематографътъ е едно отъ техническитъ изобретения на новото време, който доби и добива все по-голъмо и по-голъмо разпространение, а следователно, и по-голъмо значение за въздействие върху младежта, а сѣщо така и върху всички обществени слоеве всѣде, а сѣщо и у насъ. Поради това свое значение, кинематографътъ днесъ обръна вниманието на законодателната властъ въ всички съвременни държави и предизвика законодателна уредба въ една или въ друга смисълъ. Както се изтъкна вчера, тази грижа биде полета дори въ Обществото на народитъ, като се образува и специална секция, сдружение, което да се грижи за уредбата на кинематографа и за съгласуването на усилията за тая международна уредба. И въ една международна конференция, която се свика преди нѣколко години въ Парижъ все по сѣщия въпросъ, за уредбата на кинематографитъ, съ право тогавашниятъ председател на конференцията и министъръ на просвѣтата въ Франция, Ерио, каза следнитъ думи: „Следъ изобретението на Иоанъ Гутенберга — книгопечатането — едвали има изобретение, което да оказва днесъ такова грамадно въздействие върху обществото въ лоша или добра смисълъ, въ зависимостъ отъ това, какъ то се използва“. Днесъ кинематографътъ е не само една необходима забава и за младежи, и за възрастни, за всички, както казахъ, обществени слоеве, не само че е разпространенъ въ всички населени пунктове въ дадена страна, но той е едно могъщо срдство за възпитание, едно могъщо срдство сѣщо така и въ лошата смисълъ на думата за насаждане на лоши пороци, за даване на лоши примѣри, въ зависимостъ отъ туй, както казахъ, какъ то се използва. Поради това именно могъщо влияние на кинематографа, наложи се и у насъ той да се регламентира по законодателенъ редъ, да се създаде специаленъ законъ, чрезъ който не само да се отстранятъ лошитъ страни, лошото влияние на киното, но да се използва то, за да може да даде и ония добри последици, които то може да даде чрезъ влиянието си върху широкитъ народни маси.

Кинематографното изкуство, като едно образно изкуство, влияе често пѣти по-силно, отколкото печатътъ, който не всѣкому е достъпенъ, защото действа непосредствено на нашитъ сѣтива, защото и деца, и възрастни чрезъ примѣра на екрана могатъ да бждатъ повлияни въ добъръ и лошъ смисълъ. И права е мисълта на г. Негеновъ, че както подражението е единъ отъ най-силнитъ фактори въ възпитанието, екранътъ, който дава примѣри, може, безспорно, да бжде сѣщо така единъ силенъ факторъ за подражание, за развръщаване или за добро влияние, особено върху нашата младежъ.

Нѣма да ви посочвамъ данни, за да ви покажа колко много въ чуждитъ страни, па и у насъ, кинематографътъ е едно разпространено срдство за забава и влияние. Нѣма да ви посочвамъ сѣщо така какъ е уреденъ въпросътъ — защото това би отнело твърде много време — въ различни държави, нѣкои отъ които сж взели киното въ своитъ рѣце и го използватъ напълно, всецѣло въ услуга на една държавно-просвѣтна, а нейде и на държавно-политическа програма.

При създаването на тоя законопроектъ азъ не искахъ да следвамъ примѣра на две държави, които въ сѣщностъ сж антиподи по своето държавно устройство — примѣра на болшевишка Русия и на Италия, въ които има единъ режимъ малко по-другъ, отколкото тоя у насъ, и дето киното е монополизирано отъ държавнитъ власти и служи не само за културно-просвѣтни и възпитателни цели, но е и напълно въ услуга за реализиране на една политическа програма, като се използва като едно могъщо срдство за влияние, за една чисто политическа пропаганда.

Имайки предъ видъ разпоредбитъ на нашата конституция, имайки предъ видъ, че ние сме една конституционно-парламентарна държава, която гарантира известни свободи, при даването на директиви за изработването на тоя законопроектъ, азъ се стремѣхъ да остана въ рамкитъ на конституцията и въ тия рамки не само да избѣгнамъ лошитъ последици отъ киното — не е само тоя мотивътъ, както погрѣшно твърди г. Омарчевски, който ме билъ накаралъ да създамъ тоя законопроектъ — но и да използваме добритъ страни на кинематографа за влияние въ добрия смисълъ на думата.

* За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 10.

Наистина, въ този законопроект има някои разпоредби, върху, които се спрѣха някои от ораторитѣ, които разпоредби като че-ли, както твърдѣха тия оратори, сѣ въ противоречие съ нашия основенъ законъ, конституцията.

Чл. 79 отъ нашата конституция осигурява свободата на печата. Въ случая, обаче, стѣпвайки на чисто формално становище, киното не попада подъ тая разпоредба на конституцията и не може да се ползува отъ закрилата на чл. 79 отъ конституцията. Следователно, предварителниятъ контролъ върху внасянитѣ отъ чужбина филми не е въ противоречие съ разпоредбата на чл. 79 отъ нашата конституция. Така е гледалъ законодателятъ и по-рано, защото у насъ има наченки на регламентиране на тоя въпросъ. Така, напр., въ чл. 12 отъ закона за поощрение на родната литература и изкуство отъ 1921 г. имаме вече началото на такъвъ единъ контролъ. Тоя членъ гласи: „За запазване личната и обществена нравственостъ, министерството контролира чрезъ училищнитѣ власти всички оригинални и преводни литературни произведения, всички оригинални картини и репродукции, внасени у насъ отъ чужбина, както и всички частни театрални и кинематографни представления“. Следователно, нищо ново въ това отношение не е възприето въ законопроекта. Възприетъ е принципътъ на закона отъ 1921 г., като тоя контролъ само е засиленъ и регламентиранъ въ подробности.

Но, г. г. народни представители, посочи се чл. 9 отъ законопроекта, съгласно който се изисква одобрение на литературния материалъ, предназначенъ за сценично възпроизвеждане, за да се изтѣгне едно противоречие между внесенния законопроектъ и нашата конституция.

Наистина, ако приложимъ точно текста на чл. 79 отъ конституцията относно предварителното преглеждане, цензуриране на литературния материалъ, предназначенъ за сценично възпроизвеждане не на филмъ, а на обикновена сцена, бихме намѣрили такова едно противоречие, макаръ че въ нашето законодателство имаме вече известни отстъпки отъ тоя членъ на конституцията, имаме вече известни ограничения досежно литературата. Тия ограничения се съдържатъ въ закона за детската литература отъ 1921 г. Законътъ за детската литература предвижда въ чл. 2 единъ предварителенъ контролъ. Тоя членъ гласи така: (Чете) „Никой не може да редактира и издава книги или списания за деца и юноши, безъ предварително разрешение на Министерството на народното просвѣщение“. Виждате, следователно, че животътъ е наложилъ, поради твърде голѣми интереси — преди всичко поради интереса, да се запази нашето юношество отъ поквара — известенъ предварителенъ надзоръ върху оная литература, която е специално предназначена за деца и юноши. И никой досега не е протестиралъ противъ тази разпоредба на чл. 2 отъ закона за детската литература. Следователно, нѣщо повече отъ това, което вече съществува въ този законъ, не е направено въ внесенния законопроектъ; азъ не съмъ отишелъ по-далечъ.

Но азъ искамъ тукъ да направя една корекция и ще моля, когато законопроектътъ се разглежда въ тая му частъ въ комисията, да се има предъ видъ, че предварителенъ надзоръ азъ не въвеждамъ за литературния материалъ, предназначенъ за сценично възпроизвеждане. Тѣй като чл. 2 отъ законопроекта трѣбва да се тълкува въ връзка съ чл. 16, който казва, че контролниятъ органъ има право да спре изпълнението на пиеси, сцени, текстове и други, за които нѣма разрешение отъ Министерството и които сѣ явява и грубо безнравствени или неприлични, или които могатъ да внесатъ смутъ или безредици. Виждате, следователно, че азъ допускамъ такива произведения да се печататъ и безъ предварителенъ надзоръ и авторитѣ на които подпадатъ подъ санкцията на закона само, ако има условията на чл. 16, буква б, отъ сѣщия законопроектъ.

Следователно — резюмирамъ се по тоя въпросъ — въвеждайки предварителния надзоръ за кината, какъвто надзоръ между впрочемъ и сега има, какъвто има и въ всичкитѣ държави, където се законодателствува по този въпросъ, за литературния материалъ, предназначенъ за сценично възпроизвеждане, оставатъ въ сила сѣщитѣ разпоредби, а именно разпоредбитѣ на закона за детската литература и съответнитѣ текстове отъ новия законопроектъ, ако му е писано да стане законъ.

В. Кознички (нац. л): Дано стане законъ, г. министре.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Следъ тия общи бележки, азъ ще се спра и поотдѣлно на някои въпроси, които засѣга законопроектътъ за кинематографитѣ и за театритѣ.

На първо мѣсто, какъвъ е обектътъ на този законопроектъ, какво цели той да уреди? Съ законопроекта се уреждатъ на първо мѣсто училищнитѣ кинематографи, на

второ мѣсто — подвижнитѣ кинематографи и на трето мѣсто — читалищнитѣ кинематографи.

Досежно училищнитѣ кинематографи тукъ се говори доста много. При все това азъ смѣтамъ, че трѣбва и азъ да изясня някои въпроси въ връзка съ тия кинематографи, за да нѣма погрѣшни схващания за становището, на което азъ съмъ застаналъ при внасянето на законопроекта. И за мене училищнитѣ кинематографи трѣбва да се сведатъ до кинематографи, които въ сѣщностъ трѣбва да бждатъ учебни помагала, кинематографи, които трѣбва да бждатъ използвани само за учебно-възпитателнитѣ задачи въ училището. Наистина, днесъ училищниятъ кинематографъ е излѣзълъ отъ тия рамки. Днесъ училищниятъ кинематографъ прожектира филми и за възрастни и конкурира частната инициатива — нѣщо, което не би трѣбвало да бжде. Тенденцията, която се прокарва въ законопроекта е — и азъ подчертавамъ това — училищниятъ кинематографъ да ограничи своитѣ задачи все повече и повече, докато стане едно помагало за учебно-възпитателнитѣ цели въ училището. Че тази е тенденцията на законопроекта, вижда се отъ разпоредбитѣ за филмовата библиотека, която се цели да се създаде съ този законопроектъ; вижда се и отъ фонда, който се създава съ законопроекта, а сѣщо така вижда се и отъ редицата постановления, които трѣбваше да бждатъ взети предъ видъ отъ ораторитѣ, които засегнаха въпроса за училищнитѣ кинематографи. Наистина, училищнитѣ кинематографи — прави сѣ критичнитѣ бележки, които се направиха отъ тукъ и тамъ — днесъ не отговарятъ на своето предназначение. Често пѣти тамъ се даватъ филми, които, строго погледнато, не би трѣбвало да влизатъ въ програмата на единъ училищенъ кинематографъ, но това се дължи на редица причини. Дължи се, преди всичко, на това, че ние нѣмаме една филмова библиотека — и това е единъ отъ най-важнитѣ въпроси, които се разрешаватъ съ внесенния законопроектъ — който си поставя за целъ съ лабораторията, която и днесъ съществува, но не е достатъчно развита, да се създадатъ филми отъ нашия животъ, отъ изстѣта истерия, отъ нашата география, да се създадатъ научни филми, културно-възпитателни филми и по този начинъ, чрезъ създаване на една филмова библиотека, да може училищниятъ кинематографъ да не прибѣгва до филми, които не би трѣбвало да фигуриратъ въ програмата на единъ училищенъ кинематографъ. Следователно, създавайки филмовата библиотека, засилвайки фонда за тази библиотека, ние полека-лека ще отговоримъ на тази тенденция на законопроекта — училищнитѣ кинематографи, като изключватъ все повече и повече ония филми, които даватъ частнитѣ кинематографи, да ограничатъ своята задача така, както посочихъ преди малко.

Не мога да не отбележа, обаче, че и много отъ критикитѣ на училищнитѣ кинематографи се дължатъ често пѣти на недоразумения. Мнозина виждатъ въ програмата на училищнитѣ кинематографи филми, каквито се даватъ въ частнитѣ кинематографи, безъ, обаче, да сѣ видѣли самитѣ филми и, сѣдейки само по заглавието на тѣзи филми, като не знаятъ, обаче, че тѣ се цензуриратъ и че известни части отъ тѣхъ се изхвърлятъ отъ комисиятѣ отъ учители, каквито има при всѣки училищенъ кинематографъ. Тия критики се дължатъ често пѣти и на едно друго обстоятелство. Училищнитѣ кинематографи даватъ филмови представления въ известни часове за родителитѣ на ученицитѣ, на които не трѣбва да се водятъ ученицитѣ. Сѣдейки по тия именно филми, мнозина критикуватъ училищнитѣ власти, че ги даватъ за деца, когато въ сѣщностъ тѣ сѣ за родителитѣ на ученицитѣ. Не отричамъ, обаче — нека добавя — че има известни грѣшки, че и училищнитѣ власти не сѣ съвсемъ придирчиви — защото контролнитѣ органи на училищнитѣ кинематографи се състоятъ отъ учители, тѣ отговарятъ за програмата на тия кинематографи — и допускатъ понѣкога и филми, които не би трѣбвало да се допускатъ, поради липса на подходящи филми, каквито ще има, когато създадемъ една образцова филмова библиотека при нашитѣ училища.

Г. г. народни представители! Засегна се и другъ единъ отдѣлъ отъ законопроекта, а именно този за нашитѣ подвижни кинематографи. Подвижнитѣ кинематографи у насъ се въведоха отъ преди нѣколко години. Трѣбва да кажа, че заслугата за въвеждането на тия кинематографи е на моя предшественикъ въ Министерството на народната просвѣта, като, разбира се, неговата инициатива се разви, допълни и катс се увеличила по брой подвижнитѣ кинематографи.

Какво е значението на подвижнитѣ кинематографи, ясно се вижда отъ ония цифри, отъ ония данни, които сѣ дадени въ мотивитѣ на законопроекта. За единъ краткъ периодъ, следъ създаването на тия кинематографи, за единъ

период не повече от половин година, тѣ сѣ посетили 375 села, въ които сѣ дали 1.120 кинопредставления, посетени отъ 215 000 селяни.

Когато пътуващият кинематографъ посети едно село, това е цѣло събитие за населението на това село. Отвѣждѣ се получаватъ благодарствени телеграми. Отвѣждѣ искатъ да се посещаватъ нашитѣ села отъ тия кинематографи, защото повечето отъ жителитѣ въ нашитѣ села не сѣ виждали кино, не сѣ виждали филмъ. А чрезъ кинопредставленията тѣ разширяватъ своитѣ познания, освенъ че получаватъ и известна художествена наслада. Следователно, задачитѣ, които се поставятъ на тия пътуващи кинематографи, все повече и повече могатъ да бѣдатъ разширявани. И законопроектътъ цели именно това: да даде възможностъ, щото пътуващитѣ кинематографи да посетятъ всички села у насъ, и по този начинъ онова, което днесъ е достояние на голѣмитѣ населени пунктове, да бѣде достояние и на малкитѣ населени пунктове, лишени отъ тая художествена наслада, лишени отъ възможността да обогатяватъ своитѣ познания чрезъ кинопредставления.

Напоследѣтъ се възприе една практика отъ министерството, която сѣщо така даде добри резултати. Окрѣжни постоянни комисии порѣчаха свои кинематографи, като предвидѣха въ своитѣ бюджети сѣдства за тая целъ. Днесъ въ два окрѣга, Плевенския и Пловдивския, имаме кинематографи, които се използватъ подъ ръководството на Министерството на народната просвѣта, но сѣдствата за тѣхъ се даватъ отъ постояннитѣ комисии. Желателно е тази инициатива да се разшири, и всички постоянни комисии у насъ да си набавятъ пътуващи кинематографи, които подъ ръководството и съ персонала, назначенъ отъ Министерството на народната просвѣта, да могатъ да обслужватъ населението въ даденъ окрѣгъ.

Следващиятъ въпросъ, който сѣщо така се засегна отъ говорившиятъ по законопроекта, е въпросътъ за читалищнитѣ кинематографи. Наистина, направиха се нѣкои критични бележки, а именно, че читалищнитѣ кинематографи не бива да се ограничаватъ да даватъ само филми, които сѣ одобрили отъ Министерството на народната просвѣта, че трѣбва да се даде по-голяма свобода на читалищнитѣ кинематографи, като се поставятъ на еднаква нога съ частнитѣ кинематографи, следователно, да могатъ тѣ да съставятъ своята кинопрограма по свое усмотрение и при пълна свобода.

Г. г. народни представители! Текстътъ, който засѣга този въпросъ, изглежда, че не е разбранъ правилно отъ ония, които направиха тия критични бележки. Азъ смѣтамъ туй задължение за читалищнитѣ кинематографи само тогава за наложително, когато тѣ желаятъ да се ползватъ отъ привилегитѣ, които имъ дава законътъ. Когато читалищнитѣ кинематографи сѣ въ читалищни помѣщения, законътъ ги освобождава отъ акцизъ — една привилегия твърде чувствителна. Ония читалища, които желаятъ да използватъ тая привилегия, сѣ длѣжни да даватъ кинопредставления, да даватъ филми, които сѣ одобрили отъ Министерството на народната просвѣта. Смѣтамъ, че Министерството на народната просвѣта е въ правото си да наложи това задължение на едно читалище срещу една привилегия, която му се дава. Но ако читалището иска да дава филми, неодобрили отъ Министерството на народната просвѣта, ако то иска да се постави въ рамкитѣ на общитѣ закони, подъ които действуватъ и частнитѣ кинематографи, въ такъвъ случай, безспорно, споредъ мене, справедливо е, да не се ползува отъ тая привилегия. Въ всѣки случай този въпросъ ще бѣде сложенъ на разискване въ комисията и известни корекции въ тази или онази смисълъ, които се намѣрятъ тамъ за умѣстни, азъ нѣмамъ нищо противъ да се направятъ, защото никога не желая да бѣда подозрѣнъ, че искамъ да спѣвамъ дейността на нашето читалище чрезъ киното; напротивъ, азъ искамъ чрезъ това мощно сѣдство, каквото е изобило кинематографътъ, нашето читалище да може да реализира оная задача, която му се поставя като на културно-просвѣтна институция. Нашитѣ читалища по брой се увеличили твърде много: отъ 600 крѣгло, следъ създаването на закона за народнитѣ читалища, тѣ днесъ възлизатъ на 2500. Явно е, че на такъвъ единъ голѣмъ брой културно-просвѣтни институции, чийто брой се увеличава постоянно, азъ никога не мога да отнема едно могѣщо сѣдство за постигане културно-възпитателнитѣ имъ задачи.

Другъ единъ въпросъ, който се засегна сѣщо отъ говорившиятъ по законопроекта, е въпросътъ за театритѣ. Г. г. народни представители! Изказа се тукъ мнение, че законопроектътъ не трѣбва да засѣга частнитѣ театри — защото само тѣхъ визира законопроектътъ — че той трѣбва да ограничи своя обектъ, да регламентира само кинематографитѣ. Трѣбва да направя преди всичко една ко-

рекция, а тя е, че законопроектътъ не засѣга изобило театралното дѣло у насъ, той не създава нѣкакво театрално право, както се изказа тукъ г. Стайновъ, урежда само контрола върху онова, което се възпроизвежда, което се дава на нашата сцена — контролъ, който бѣ уреденъ въ 1921 г. съ закона за поощрение родната литература — за да регламентира и този въпросъ, да го изчерпи подробно все въ духа на оный контролъ за възпитанието на младежта, за лошото и доброто въздействие върху маситѣ, което се упражнява чрезъ кината и чрезъ театритѣ. Само отъ това гледище внесениятъ законопроектъ засѣга частнитѣ театри.

За да се реализиратъ тия цели така, както набързо ги очертахъ, въ законопроекта сѣ предвидени и сѣдствата. Когато се създаватъ закони отъ подобно естество, които уреждатъ подобенъ въпросъ, тѣ често пѣти оставатъ само на книга, безъ да добиятъ каквато и да е санкция, безъ да дадатъ каквито и да е полезни последици, ако не сѣ предвидени и сѣдствата. Зарадъ това първиятъ въпросъ, който трѣбва да се уреди, за да дадатъ подобни закони своя ефектъ, е въпросътъ за материалната страна. Законътъ за нашитѣ читалища даде добри резултати, защото се предвидѣха и необходимитѣ материали и сѣдства. И този законопроектъ, за да даде резултати създава се фондъ „Кинопросвѣта“, благодарение на който фондъ ще могатъ да се постигнатъ и целитѣ, които си поставя законопроектътъ, който утре ще стане законъ. Въ това отношение въ сѣщностъ нищо ново не се създава. Фондъ за кинематографитѣ и днесъ съществува при Министерството на народната просвѣта; съществува, обаче, на основание две постановления на Министерския съветъ, и, следователно, формално би трѣбвало да се издаде и законъ, защото не може единъ фондъ да съществува редовно безъ специаленъ законъ.

Ето защо, чрезъ настоящия законопроектъ се създава и фондъ „Кинопросвѣта“, като разбира се, се урежда въпросътъ за сѣдствата и се увеличаватъ източникитѣ на този фондъ. Чрезъ този фондъ се създава и филмова библиотека, за която преди малко ви говорихъ, безъ каквато библиотека ние не можемъ да поставимъ ученическитѣ кина въ рамкитѣ, въ които трѣбва да бѣдатъ, не можемъ да подпомогнемъ и частнитѣ кина чрезъ заемане филми, такива, каквито желаемъ да се даватъ вмѣсто онѣзи, които днесъ предимно се даватъ, за да привлечатъ публика.

Г. г. народни представители! Направи се едно възражение, макаръ и мимоходомъ, когато се говори върху законопроекта — че чрезъ него се засилва твърде много контролътъ върху частнитѣ кина, че регламентацията е отъ такова естество, че спѣва частната инициатива у насъ, което не би трѣбвало да се прави. Азъ трѣбва да отхвърля и това твърдение, понеже не отговаря на истината. Въ сѣщностъ контролътъ, който днесъ се упражнява върху частнитѣ кина, не се засилва съ новия законопроектъ. И днесъ всички частни кинематографи сѣ длѣжни да даватъ своитѣ филми преди да ги прожектиратъ въ Министерството на народната просвѣта, да бѣдатъ одобрени тѣ тамъ отъ съответната комисия. Следователно, надзорътъ, който е прокаранъ въ законопроекта, съществува и до днесъ. Нищо ново въ това отношение нѣма. Наистина, има нѣкои нови ограничения въ законопроекта, но когато се спремъ на тѣхъ, вие ще се убедите, че и тия ограничения, въ сѣщностъ, не сѣ въ вредъ на частната инициатива, а сѣ отъ полза за частнитѣ кинематографи. Напр., недопущането на деца и юноши до 15-годишна възраст въ частнитѣ кина, наистина, ще намали, може би, до известна степенъ клиентелата на частнитѣ кина, но това не може да бѣде съображение, което да ни попрѣчи да уредимъ въпроса по този начинъ, защото ние защитаваме по-голѣми, обществени интереси и въ такъвъ случай можемъ да игнорираме частнитѣ интереси. Но ограничавайки постоянно ученическитѣ кина въ рамкитѣ, които посочихъ; заемайки на нашитѣ частни кинематографи ония филми отъ филмовата библиотека, която ще подготви Министерството на народната просвѣта, все повече и повече ще даваме възможностъ на частнитѣ кинематографи да подобрятъ своята програма, да привлѣкатъ повече публика, която се интересува отъ тия филми, и дори да имъ позволи — което е и въ програмата на Министерството на народната просвѣта и въ духа на законопроекта, да създадатъ и специални дни за деца и юноши, когато тия деца и юноши ще могатъ да гледатъ филми, които се заематъ отъ филмовата библиотека на Министерството на народната просвѣта. Виждате, следователно, че напротивъ се разширява възможността на частнитѣ кинематографи да привлѣкатъ и публика, която иначе не би трѣбвало да посещава при днешната филмова програма частнитѣ кинематографи.

Т. Г. Влайковъ (д. сг): Да бждатъ повече въ услуга на възпитателното дѣло.

Министъръ Н. Найденовъ: И по този начинъ, безспорно, което е една отъ целитѣ на законопроекта, частнитѣ кинематографи да бждатъ въ услуга на културно-възпитателната роль, която си поставя Министерството на народната просвѣта.

Но, казва се, какъ ще се надзирава? Не е ли опасно да има злоупотрѣбления съ налагането на санкциитѣ, когато се допускатъ деца и юноши подъ 15-годишна възраст? Азъ винаги съмъ разбиралъ разпоредбата на законопроекта така, че тогава, когато се констатира умишленостъ, а не когато това е случайно или когато това е поради грѣшка — безспорно, ще има и ще трѣбва да има разумъ при прилагането на тази разпоредба — само така ще се налагатъ санкциитѣ, предвидени въ законопроекта. Ако санкциитѣ сж строги, голѣми, азъ нѣмамъ нищо противъ въ комисията да се спремъ специално на този въпросъ, за да ги смекчимъ, но въ всѣки случай не до размѣръ, щто да не могатъ да дадатъ нужния ефектъ, който иска да постигне законопроектътъ.

Н. Андреевъ (р): Доходитѣ имъ сж много голѣми, та санкциитѣ не сж високи.

Министъръ Н. Найденовъ: Друго едно задължение, кѣто сжщо така се изтъкна като една тежестъ за частната инициатива, това е задължението да има по единъ културно-възпитателенъ филмъ въ програмата на частнитѣ кинематографи.

Г. г. народни представители! Трѣбва да успокоя ония, които направиха това възражение, че въ това отношение нѣма опасностъ, защото днесъ вече, дори безъ да имаме такъвъ единъ законъ, ние сме наложили на частнитѣ кинематографи да иматъ по единъ такъвъ филмъ. Обикновено преди филма, който се дава въ частнитѣ кинематографи, има и прегледъ на свѣтовнитѣ събития. Този прегледъ винаги представлява единъ културно-възпитателенъ филмъ, и частнитѣ кинематографи иматъ само полза отъ включването на такъвъ единъ филмъ. Следователно, това задължение съ нищо нѣма да накърни интереситѣ на частнитѣ кинопритежатели. Разбира се, че това задължение ще се прилага съ огледъ и на финансовитѣ, и търговски възможности на частнитѣ кинематографи, както е казано и въ забележката къмъ съответния членъ на законопроекта. Следователно трѣбва да повторя, че опасностъ отъ това задължение за интереситѣ на частнитѣ кинематографи нѣма, напротивъ, ще има само полза.

Все въ този редъ на мисли при разглеждането на законопроекта, че е необходимо да има едно единство при уреждането на нашитѣ кинематографи, се изтъкна пожеланието, кинематографитѣ, съ които си служатъ нѣкои войсковы части и институти, както и кинематографитѣ, съ които проектира да си служи Министерството на земледѣлието, да иматъ една обща уредба, да има, изобщо, една унификация при използването на тия кинематографи. Именно, тая е целта на законопроекта и затова се споменаватъ и тия кинематографи въ законопроекта, който се внася отъ Министерството на народното просвѣщение. Въ комисията ще обсъдимъ нѣкои подробности, за да се постигне една пълна унификация, и по този начинъ общото насочване, общитѣ директиви за използването на тия различни кина да даде възможнитѣ най-добри резултати. Тамъ ще обсъдимъ и въпросътъ, който повдигна г. д-ръ Руменовъ, да се застъпи и контролътъ досежно хигиената, за да може изобщо да има контролъ върху нашитѣ кина и въ това отношение.

Направиха се нѣкои дребни бележки, върху които смятамъ, че е излишно да се спирамъ. Ще спомена само за състава на комисията. Нѣкои я намиратъ за твърде голѣма, намиратъ, че по този начинъ се бюрократизира управлението на кинематографитѣ. Съставътъ на тая комисия е увеличенъ по желание на повечето ведомства, които сж засегнати отъ законопроекта, за да иматъ и тѣ свои представители въ тая комисия. Нѣмамъ нищо противъ, ако този съставъ бжде намаленъ, стига надзорътъ и тая унификация, за която говоримъ, да не пострадатъ.

Оспори се сжщо така и онова положение въ законопроекта, по силата на което се възлага на училищнитѣ власти прилагането на закона и специално контрола върху дейността на нашитѣ кина. Обаче азъ смятамъ, че нѣма други по-подходящи власти у насъ, които, при нашитѣ условия, биха могли да бждатъ натоварени съ задачитѣ, които си поставя законопроектътъ. Особено въ нашитѣ села, г. г. народни представители, ако натоваримъ представителитѣ на нашата администрация, именно общинскитѣ

власти, ние ще постигнемъ обратни резултати, а не тъкмо ония, които цели законопроектътъ. Та и по този въпросъ, ще подчертая, че днесъ положението е сжщото, както се цели да се уреди съ законопроекта: и днесъ училищнитѣ власти сж, които се натоварватъ отъ Министерството на народната просвѣта съ надзора върху кината, били тѣ частни, подвижни и пр. Следователно, въ туй отношение нищо ново нѣма, а има само едно формално задължение вече по силата на единъ законъ, какъвто ще бжде настоящиятъ — тая грижа да се предостави на нашитѣ училищни власти. И смятамъ, че нѣма да има никаква коллизия между тѣхъ и между другитѣ власти. И по този въпросъ ще се спремъ по-подробно въ комисията, за да постигнемъ една хармония между администрацията на Вътрешното министерство и между администрацията на Министерството на народната просвѣта, за да бжде този контролъ по-ефикасенъ и да даде по-добра резултати.

Съ тия само нѣколко бѣгли бележки азъ изчерпвамъ пожеланията, които се изказаха по поводъ на внесенния законопроектъ. Трѣбва да подчертая, и то съ задоволство, канстатацията, че всички представители на различнитѣ групи, които се изказаха, бѣха единодушни въ едно отношение — въ смисълъ, че е необходима една законодателна уредба на въпроса за кината у насъ, както въ чужбина, и, следователно, законопроектътъ е навремененъ. Остава само да се обсъдятъ подробноститѣ по въпроситѣ, повдигнати тукъ, за да може законопроектътъ да даде ония резултати, които Министерството на народната просвѣта съ внасянето му цели да постигне. (Рѣкопльскания отъ сговориститѣ)

Азъ моля законопроектътъ да се приеме по принципъ, като въ комисията ще покана всички ония господа, които изказаха тукъ известни критични бележки или пожелания, да дойдатъ тамъ и да бждатъ въ услуга на комисията по Министерството на народната просвѣта.

Председателствуващъ А. Христовъ: Ще гласуваме. Кѣто приематъ на първо четене законопроекта за кинематографитѣ и за театритѣ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събраниято приема.

Пристъпваме къмъ точка четвърта отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за допълнение на чл. 1, алинея първа отъ закона за адвокатитѣ.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ Д. Мангърровъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 14)

Председателствуващъ А. Христовъ: Г. Данаиловъ! Вие сте вносителъ на законопроекта. Ще говорите ли?

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Азъ смятамъ, че като се изкажатъ господата, ще ми се даде възможностъ да отговоря. Азъ поддържамъ онѣзи положения, които сж изложени въ мотивитѣ къмъ законопроекта.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Андреевъ.

Н. Андреевъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Борбитѣ на съвременната жена, които характеризиратъ женското движение презъ последния вѣкъ, преследватъ главно две цели. Първата мѣри да извоюва за жената политически права, а втората — да осмисли нейнитѣ професионални права. Каква е сжщността на тия две цели, на тия две стремления? Съ две думи, тѣхната сжщностъ се състои въ следното: на първо мѣсто, съвременната жена се стреми да изравни своитѣ граждански и политически права съ тия на мъжа; на второ мѣсто, съвременната жена въ борбитѣ си се стреми да се изравни съ мъжа въ поминѣтно, въ стопанско отношение и да ѝ се даде просторъ за икономическа дейностъ при избора и при приложението на нейния трудъ. Никѣде, кѣдето тия права сж отречени, никѣде, кѣдето жената не е извоювала още своето политическо равноправие и не е напълно осъществила своето професионално равноправие, не могатъ да се среќнатъ сериозни и везки доводи и съображения противъ нейнитѣ борби и стремления въ това отношение. Навредъ, кѣдето жената още не е достигнала крайната целъ или не е извоювала достатъчно придобивки въ пѣтя на своитѣ борби, демократичнитѣ партии, пъкъ и другитѣ напредничави течения, даватъ своята голѣма морална подкрепа за осъществяването на нейнитѣ желания.

Съображенията, които могатъ да се изтъкватъ въ подкрепа, въ защита на женското движение въобще и, по

специално, за движението, което се стреми да изравни жената въ професионално отношение, могат да се сведат главно към две: морални съображения и съображения отъ материално естество.

Моралниятъ съображения, съображенията на справедливостъ, на човѣчностъ — това сѫ ония съображения, които лежатъ въ основата на демократичното разбиране, на демократичния строежъ, на демократичното устройство на свѣта, на съвременната държава въобще. Конституционнитъ принципи, демократичнитъ принципи за равенство, за свободи, за еднакви права и задължения, безъ огледъ на имущественъ цензъ, на образователенъ цензъ, безъ огледъ на народностъ, вѣра и религия, не може да нѣматъ приложение и по отношение на другия полъ, по отношение на жената. Равенството, следователно, по начало, по принципъ — не въ крайното му педантично разбиране — принципътъ на еднаквото третиране на личността, на индивида трѣбва да бѣде продължено логично и по отношение на жената, и по отношение на другия полъ.

На второ мѣсто, жената и мъжътъ, които носятъ еднакви грижи, които понасятъ еднакви тежести, които иматъ еднакви отговорности при отглеждането, при отхранването, при израстването въобще на новото поколение, на бъдещето потомство, трѣбва да иматъ и еднакви права въ уредбата на обществото, въ създаването на моралнитъ и материалнитъ условия, на политическитъ и общественитъ условия, при които се създава, израсва, крепне и се развива новото поколение. Щомъ бащата реди общественитъ организации, щомъ бащата създава общественитъ условия и допринася за тѣхното измѣнение, майката на човѣшкия родъ, на детето, майката на бъдещия гражданинъ има и трѣбва да има не по-малко право, не по-малко основание, въ всѣки случай, да претендира за своето участие въ уредбата и организациата на обществения животъ, на общината, на окръга и държавата, когато има да носи отговорности за бъдещия гражданинъ, за бъдещето потомство въ свѣта и, преди всичко, въ своята родна страна.

Но, г. г. народни представители, не сѫ само съображенията отъ морално естество, които могатъ да се изтъкнатъ и да се приведатъ въ подкрепа и защита на борбитъ на днешната жена. По-важни сѫ, споредъ насъ, съображенията отъ материално естество, отъ стопанско, икономическо естество, които трѣбва да се иматъ предъ видъ и които главно обуславятъ борбитъ и стремленията на днешната жена. Жената въобще, и въ частностъ българката, отдавна е престанала да бѣде само майка и само домакиня. Следъ войнитъ, па и презъ време на войнитъ, особено у насъ, жената прояви и стопански инициативи, бѣше натоварена съ стопански грижи, понесе бремето на живота толкова много и въ такъвъ размѣръ, както никога преди войнитъ. Жената отдавна е престанала да бѣде само домакиня; тя стана работница, поради материални нужди, поради необходимостта да допринесе за позече срдѣства, за повече доходи, за да може да се издържа семейството, да може да се издържа домакинството. Културнитъ и материалнитъ нужди на нашитъ домакинства, на нашитъ семейства тѣй много нарастнаха, така разнообразно се развиха, щото днесъ би могло да се каже, че никое семейство не може да остане изключително и единствено на грижитъ и срдѣствата, които може да припечели мъжътъ. А развитието на икономическия животъ навредъ, па и въ нашата страна, фабричното производство, фабричната промишленостъ, която изтика отдавна вретеното, стана, шивача, като ги замѣни съ едно по-модерно производство, модернизирането на занаятчийството, засилването и развитието на фабричното производство, изтикаха жената-работница — която, както казахъ, отдавна бѣше престанала да бѣде само домакиня и само майка — изтикаха я отъ домашната работилница и я пратиха въ чуждо семейство и домакинство, като наемна работница въ полето, като наемна работница въ модернитъ занаятчийски работилници, пратиха я въ фабричнитъ заводи, пратиха я въ оржжейнитъ работилници, пратиха я най-сетне въ минитъ и кариеритъ. Сиречь, жената-работница понася и носи и най-тежкия, и най-грубия, и най-непосилния и несъответстващъ за нейната структура и физика физически трудъ. Жената професионална работница и въ другитъ страни, и у насъ отдавна вече понася всички тия тежести не отъ капризъ, не отъ суета, а единствено по силата на житейската необходимостъ, на тежката желѣзна необходимостъ да допринесе съ своя трудъ, съ своитъ усилия, съ своитъ припечелвания за издржката на нейното семейство, за отхранването, за отглеждането и израстването на нейнитъ деца. Ето това сѫ набързо отбелязанитъ съображения отъ материално естество, които обуславятъ, оправдаватъ и правятъ симпатична и необходима борбата на женитъ, която, както

казахъ, намира своята подкрепа и одобрение навредъ въ ония страни, кждето тѣхнитъ професионални и политически права още не сѫ признати на дѣло.

Обаче не е само физическиятъ трудъ, кждето жената се проявява като професионална работница. И въ областта на умствения трудъ, и въ широката по-трудна, по-висока областъ на духовна деятелностъ жената отдавна е извоювала голѣми и широки мѣста. По-специално у насъ, въ нашата страна още отъ първитъ години на освобождението българката може да се наложи като чиновничка на важни обществени служби, било въ общини, било въ окръжни постоянни комисии, а особено въ държавнитъ учреждения. И ние знаемъ какъ години подредъ на много обществени мѣста началнически длѣжности сѫ се изтъквали отъ чиновнички съ достоинство, съ авторитетъ, съ познания, съ акуратностъ и почтеностъ.

Не е потрѣбно, обаче, да изтъквамъ само примѣри отъ областта на общата административна служба. Бихме могли да се спремъ на другото голѣмо, широко поприще, завоювано отъ нашата жена — учителското поприще. Никой никога не е помислялъ да оспори на българката правото да бѣде учителка — да обучава, да дава образование, да дава познания, да сѣе наука всрдъ нашия народъ, да възпитава, да издига, да култивира характеръ, нравственостъ, моралъ въ нашата страна. Никой не е отгекълъ на българката възможността и правото — тя отдавна има това право — да бѣде лѣкарка, да бѣде пазителка, хранителка на човѣшкото здраве, на здравето на своя народъ. Никжде, бихъ казалъ, освенъ у насъ — и това не е за изражение само, а за едно вѣрно показване на действителността — на жената не е отгечено правото да адвокатства; почти навредъ женитъ иматъ правото на адвокатство. И у насъ нѣма никакви законни прегради и препятствия, които биха отнели по единъ категориченъ начинъ възможността да се признае на жената това право. Нашата конституция никжде не прави едно изрично разграничение между българскитъ подданици, мъже и жени. Въ конституцията не е казано, че българскитъ подданици мъжъ има право да извършва известни служби, да носи известни обществени задължения и да упражнява известни свободни професии, а българскитъ подданици жена нѣма тия права, освенъ ако законитъ изрично ѝ ги даватъ. Но независимо отъ лѣпсага на такива конституционни ограничения, у насъ законодателството въ това отношение много отдавна е премахнало и последната преграда, и последната възможностъ да се не позволява на женитъ да бждатъ адвокати. Както е известно, преди повече отъ 25 години въ българския Университетъ бѣха допущнати български девии да следватъ юридическия факултетъ. Тѣ завършиха юридическия факултетъ, вземаха своитъ екзамени, но по-нататкъ на тѣхъ вече се преграждаше пътятъ да се посветятъ на онова поприще, на онова занятие, за което по-специално, по-особено тѣ сѫ се подготвили, къмъ което повечето отъ тѣхъ сѫ се стремели — да адвокатствуватъ.

Д. Жостовъ (мак.): Г. Андреевъ! Една бележка само. Днесъ има много жени, които следватъ и въ Духовната академия. Питамъ Ви: ще иматъ ли тѣ право, следъ свършване на академията, да станатъ владии? (Смѣхъ всрдъ сговориститъ)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Н. Андреевъ (р): Азъ приемамъ тази бележка като една невинна шега, безъ да влагамъ въ нея ни най-малко сериозно съдържание. Затуй считамъ, че не е нужно да Ви отговоря.

В. Кознички (нац. л): Има въ историята една жера — папа.

Н. Андреевъ (р): На ония жени, които следватъ Духовната академия у насъ, никой не имъ отнема правото да бждатъ учителки въ нашитъ специални и срдни учебни заведения по свещена история. Тѣй че нѣма нужда да ми се подмѣта, макаръ и въ формата на най-лека и невинна шега, дали ще могатъ женитъ да бждатъ владии!

Т. Христовъ (д. сг): Никаква шега. Въ съветска Русия и офицери ставатъ.

Н. Андреевъ (р): Г. г. народни представители! Азъ мисля, че българката, завършила юридическия факултетъ на нашия Университетъ или на който и да било другъ университетъ, станала адвокатъ, признати ѝ адвокатски

права, не ще принизи ни най-малко нивото на българската адвокатура. Българката-адвокат, било с своята научна работа тогава, когато се прояви с такава, било с своята практическа дейтелност като адвокат, не ще подцени, не ще принизи силата, значението и авторитета на българската адвокатура. Усилията на българката в областта на учебното дѣло, в областта на медицината, в областта на математиката, в областта на физиката, в областта на естествения и другитѣ положителни науки сѣ добро доказателство, сѣ сигурно доказателство, че нейниятѣ трудъ и в областта на правото, и в областта на правораздаването сигурно ще бѣде трудъ полезенъ, трудъ, който ще запази на най-голѣма висота адвокатурата, безъ да я подценява, безъ да я принизява и в най-малка степенъ. Нашата жена, която сѣ успѣхъ може да се справя сѣ по-трудни дисциплини, сѣ по-тежки научни занаятия, каквито сѣ занаятията в областта на математиката, в областта на медицината и т. н., сигурно ще може сега сѣ успѣхъ, сѣ достоинство да се занимава и сѣ правната наука, да изучава правнитѣ норми, да дава правилни и разумни тълкувания на тия норми и да прояви една дейтелност за практическото приложение на правото при упражнението на своята адвокатска професия.

Що се отнася до другъ единъ въпросъ, не по-малко важенъ — въпроса за морала на българската адвокатура, за висотата на морала на българския адвокатъ, мъжъ или жена — азъ считамъ, че този моралъ не ще пострада и не ще се зсегне сѣщо така вѣ никой случай. Почтеността на българската жена и особено почтеността и моралътъ на българката сѣ известно образование, сѣ известна култура сѣ установени: досега тя не ни е дала никакви показалци, никакви примѣри на падение, на аморални действия. Нито жената-лѣкарка, нито жената-учителка, нито жената-чиновничка, каквато и да била тя, вѣ своята служебна дейтелност, вѣ своята обществена служба досега не е засвидѣтелствувала никакви примѣри на принизяване своя моралъ и на обществения моралъ въобще. Сир. азъ очаквамъ и сѣмъ твърдо убеденъ, че ние вѣ лицето на жената-адвокатъ у насъ ще имаме една лоялна сѣтрудница при упражнението на адвокатската професия, ще имаме една лоялно вършена обществена професионална служба, сѣ която не само че нѣма да се нахърни професионалниятѣ моралъ, не само нѣма да се подбие моралътъ на българскитѣ адвокати, но тоя моралъ значително ще се покачи.

Исхождайки отъ тия съображения, които изтъкнахъ, застъпвайки нашето основно програмно партийно начало, че на българката трѣбва да се дадатъ постепенно и политически права, както предвижда чл. 3 отъ нашата радикалска програма, азъ свършвамъ, като казвамъ, че предложението, което се разисква, е предложение, което изхожда отъ съображения на справедливостъ, и решението на Събранието вѣ положителенъ смисълъ ще бѣде актъ на конституционностъ, ще бѣде актъ на необходимостъ, на житейска нужда. Затова ние твърдо вѣрваме, че всички парламентарни групи вѣ Народното събрание ще го подкрепятъ и гласуватъ. (Нѣкои отъ лѣвицата ржкоплѣската)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятѣ представителъ г. Цвѣтанъ Стоянчевъ.

Ц. Стоянчевъ (з. в): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпроси, като тоя, предметъ на настоящето частно законодателно предложение, не изникватъ, не се налагатъ по частна инициатива, по желание на тогова или оногова, а биватъ налагани отъ самия животъ. Вие знаете много по-добре може би отъ мене, че преди войната въпросъ за адвокатски права на женитѣ у насъ не ставаше, но следъ войната отъ година на година все по-голѣмъ кръгъ общественици искатъ вече да му дадатъ известно разрешение и най-сетне идва вѣ Парламента това предложение, внесено по частна инициатива.

Дали ще може жената да заеме сѣ достоинство или не адвокатската професия? Азъ смѣтамъ, че по тоя въпросъ нѣма какво да се спори, защото вѣ всичкитѣ други професии, кѣдето жената е вече получила достѣпъ, тя е оправдала довѣрието, сѣ което сѣ я натоварили. Вземете я вѣ основното училище — тя се показва като-че-ли необходима за основното образование; вземете я вѣ гимназията като учителка, вземете я като лѣкарка, вземете я като инженеръ и т. н. — навсѣкѣ тя носи сѣ достоинство своя общественъ дългъ. Жената, по сѣзоята природа е безспорно привързана къмъ семейството, тя не желае да излѣзе отъ него, но тя е задължена вѣ труднитѣ икономически и стопански моменти, които преживяваме ние —

които сѣ преживявали и преживяватъ и другитѣ народи, които сѣ дали и даватъ права на женитѣ — да иска да ѣ се дадатъ права.

Знаете, че женитѣ добиха права на адвокатство най-напредъ вѣ Съединенитѣ Шати, кѣдето, безспорно, най-напредъ се налага изравняването между половетѣ вѣ борбата за животъ. Отъ тамъ ни иде това новаторство и постепенно то завладява цѣла Европа и се възприема сега и отъ нашето отечество. Азъ не допускамъ, че жената, ако е добре поставена вѣ семейството, ако семейнитѣ ѣ нужди сѣ задоволени, ще иска да напустне своето семейство, децата си и да отиде да пледира вѣ сѣдилищата. Тя не би отишла и вѣ работилницата, и вѣ училището, ако нейниятѣ съпругъ имаше доходи, достатѣчни да задоволяватъ всички нужди на семейството. Но когато тя е изправена предъ незадоволени семейни нужди, защото доходитѣ на мъжа ѣ се оказватъ недостатѣчни, тя отива да работи. Азъ не допускамъ, че нѣкой ще помисли, че като получатъ женитѣ адвокатски права, тѣ ще се втурнатъ вѣ сѣдилищата и ще измѣстятъ адвокатитѣ-мъже. Твърдението, че ще се създаде конкуренция на мъжа, азъ смѣтамъ за сѣвършено несериозно. Едвами жената ще може да направи конкуренция на мъжа.

Но налага се даването тия права на жената и по друго едно съображение. Отпреди 20 години образователната система у насъ е такава, че двата пола сѣ изравнени и получаватъ еднакво образование. И сега, когато става въпросъ за даване адвокатски права на женитѣ, смѣтамъ, че е позволено да се отвори скоба изобщо за образованието. Не бива да преградимъ пътя на жената къмъ свободнитѣ професии. Следъ като сме ѣ дали възможностъ да следва Университета и да получи висше образование, не бива да ѣ пресѣчемъ пътя, за да може да приложи знанията, които е добила. Ние ще трѣбва още отъ по-рано да научимъ жената, че тя принадлежи повече на семейството си, отколкото на улицата или на дадена професия. По въпроса за образованието на жената у насъ по-малко се говори, защото е разрешенъ вѣ положителенъ смисълъ, но вѣ другитѣ страни тоя въпросъ сѣществувва. Ако искаме да направимъ отъ жената добра домакиня, ако искаме да създадемъ добро семейство, би трѣбвало още вѣ първоначалното училище да дадемъ подходящо образование на българката-домакиня. Вѣ това направление, безспорно, нѣщо вече се прави.

Трѣбва сѣщо така да се има предъ видъ, че сега не се дава право на жената да бѣде сѣдия и, следователно, опасението, че правораздаването би се понижило или че би получило нѣкакъвъ упадѣкъ вследствие на допускането на женитѣ вѣ него, е изключено. Отъ сѣтрудничеството на женитѣ-адвокатки сѣ своитѣ колеги мъже ще дойдемъ до едно облагородяване на адвокатската професия.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Жената да бѣде сѣдия е поумѣстно, споредъ Вашитѣ аргументи, отколкото да бѣде адвокатъ.

Ц. Стоянчевъ (з. в): Споредъ предложението, жената не може да бѣде сѣдия, но мене ми се чини, че жената, допустната най-напредъ като адвокатъ, ако се окаже достатѣчно способна, следъ години ще завоюва и този теренъ — да бѣде сѣдия. Защо тя завоюва правото да стане адвокатка? Не защото мъжетѣ сѣ благосклонни да отстъпятъ, но защото животътъ го налага.

Ние се съгласяваме за даване адвокатски права на жената не защото това е така вѣ чужбина и защото това може би е мода, а защото това е едно повеление — както се аргументира колегата преди мене — на живота. Парламентътъ ще се съгласи да се дадатъ адвокатски права на жената, но азъ смѣтамъ, че ще направимъ добре, ако напомнимъ на тия жени, които ще получатъ адвокатски права, че тѣ принадлежатъ на семейството си, че тѣ дължатъ преди всичко да дадатъ на нацията едно здраво и възпитано поколѣние и следъ това да упражняватъ адвокатската професия. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятѣ представителъ г. Величко Кознички.

В. Кознички (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпросътъ, който ни занимава, е не само интересенъ, но и извънредно много важенъ, защото се касае за едно право, което ние, мъжетѣ, трѣбва да дадемъ на женитѣ.

Вие виждате какъ женитѣ по цѣлѣ свѣтъ полека-лека сѣ добила частъ отъ правата, които иматъ мъжетѣ, какъ тѣ полека-лека се приравняватъ къмъ тѣхъ, и ония отъ

лечени времена, когато жената не е била нищо друго, освен робиня на мъжа, остават като сън, като нѣщо, което не е било. И ние днес се чудим какъ нѣкога мъжътъ е могълъ да бѣде тиранинъ надъ жената, какъ тя е могла да му бѣде робиня, когато сега тя се приравнява съ него. Това е една еволюция, резултатъ на времето, резултатъ на възпитанието, резултатъ на просвѣтата. И ние трѣбва да вървимъ съ времето. Не можемъ да се държимъ о старитѣ предразсѣдци, не можемъ да мислимъ така, както сѣ мислили нѣкога нашитѣ дѣди и праѣди. За тѣхъ е било немислимо, тѣхнитѣ умъ не е могълъ да побере тази мисль, че единъ день жената ще бѣде равна на мъжа.

Жената въ миналото, безъ да е имала тия права, които днесъ има, е играла извънредно голѣма роля въ събитията, които сѣ станали отъ най-далечнитѣ времена до днесъ. Жената е била винаги добъръ съветникъ за най-добритѣ дѣла на мъжа; тя е оказвала винаги своето влияние и своето благотворно въздействие върху мъжа. Жената се показва достойна не само на полето, не само въ работилницата, но и въ просвѣтно, културно и интелектуално отношение. Има толкозъ много жени, които се славятъ съ своитѣ дѣла и открития на миналото и които и до днесъ днешенъ се сочатъ на обществото. Въ много отношения женитѣ надминаватъ мъжетѣ или най-малко правятъ имъ една голѣма конкуренция.

Това сѣ факти, г. г. народни представители, които ние трѣбва да констатираме отъ трибуната на Народното събрание, безъ да имаме желание да се харесваме на когото и да било. Времето за приравняване на мъжетѣ и женитѣ е вече настъпило; разлика не трѣбва да се прави между тѣхъ. Споръ може да има само по това, какъ да стане това приравнение, отведнѣжъ или постепенно, по градация. Ние сме приели последната система.

Както ви е известно, г. г. народни представители, жената у насъ почна да влиза най-напредъ въ училищата като учителка, като възпитателка; подиръ това я виждаме въ лѣкарското съсловие, после я виждаме въ аптекарското съсловие, виждаме я като агрономка, виждаме я като чиновничка, виждаме я като стенографка въ Народното събрание отъ времето на либералитѣ, презъ войната, когато за пръвъ пѣтъ се допустнаха стенографки въ Народното събрание, виждаме я навсѣкѣде, кѣдето е мъжътъ. Вѣрно е, че има много оплаквания противъ жени-чиновнички, че не тѣй добре изпълняватъ своя дългъ, но не по-малко оплаквания има и противъ мъже за сѣщото, остава надлежната властъ да упражни своя контролъ, да отдаде всѣкому заслуженото.

Г. г. народни представители! Отъ редъ години, както се каза, е позволено на женитѣ да следватъ въ юридическия факултетъ, тѣ свършватъ, добиватъ познания, каквито добиватъ и мъжетѣ, но не могатъ да ги използватъ. Това е една неправда. Азъ не виждамъ абсолютно никакви причини, щото тази неправда, която досега е съществувала по отношение на женитѣ, като не имъ се е давало право да адвокатствуватъ, да остане и за въ бѣдеще. Тя трѣбва частъ по-скоро да бѣде отстранена, като се позволи на юриститѣ да бѣдатъ адвокати. Може на нѣкой мъже да се види това малко чудно и опасно, но азъ ще кажа едно: не трѣбва да се чудимъ, а напротивъ, съ радостъ трѣбва да приемемъ и женитѣ за адвокати, да имаме за съперници-адвокати жени и да мѣримъ съ тѣхъ публично своитѣ сили предъ българскитѣ сѣдилища, както това става въ чужбина. Никой не трѣбва да се плаши отъ конкуренцията на женитѣ — че като се даде право на женитѣ да адвокатствуватъ, тѣ ще изхвърлятъ мъжетѣ отъ сѣдилищата. Това е погрѣшна мисль. Способниятъ човѣкъ — мъжъ или жена — трѣбва да заеме своето достойно мѣсто въ общественния животъ, както и своето достойно мѣсто въ българскитѣ сѣдилища. Азъ намирамъ, че има жени съ добри познания и добри връзки, които могатъ достойно да изпълняватъ службата на адвокати. Вие, г. г. народни представители, сте констатирали, че въ сѣдилищата има не само чиновнички въ канцеларитѣ, но има и секретарки, които присѣствуватъ при разрешаването на дѣлата. Тѣзи секретарки досега изпълняватъ длъжността си отлично и много навремено приготвяватъ протоколитѣ, много сѣ предани на своята работа, не скитатъ насамъ-нататъкъ. Това е констатирано тамъ, кѣдето има секретарки. Е добре, какво ще ни попрѣчи сега да дадемъ право на женитѣ да се явяватъ като адвокати? Можете ли да си представите каква голѣма ще бѣде ползата отъ жената-адвокатъ особено предъ епархийскитѣ сѣдилища по разводитѣ? Жената по-лесно може да довърши своята сѣдба, мъжа, неволи и страдания на жената. Жената-

адвокатъ по-лесно ще може да изнесе предъ сѣдилището каузата на една жена, отколкото мъжътъ. Азъ намирамъ, че женитѣ-адвокати ще бѣдатъ много полезни предъ епархийскитѣ сѣдилища за защита на женитѣ. И това не трѣбва да се забравя.

Г. г. народни представители! Азъ и другъ пѣтъ отъ тази трибуна съмъ казвалъ: разторгането на брака у насъ става много мъчно, има голѣми препятствия и много свѣтъ гледа на брака като на скоби. Трѣбва да се даде възможность разводътъ да става по-лесно, разторгането на брака да става по-леко. Отъ опитъ вие знаете колко много сѣ случитѣ, когато млади и невинни хора отъ двата пола се събиратъ и подиръ това, понеже не могатъ да живѣятъ, се раздѣлятъ, ставатъ врагове помежду си, като вмѣсто полза има вреда за обществото. Нашиятъ екзархийски уставъ е много отдавнашенъ, той е отживѣлъ времето си, въ него трѣбва да станатъ надлежни промѣни. Азъ имамъ думата на г. министра на правосѣдието, че въ Министерството на правосѣдието се работи нѣщо, че въ съгласие съ Министерството на външнитѣ работи нуждитѣ промѣни ще станатъ. Азъ още единъ пѣтъ го поканвамъ да работи въ този пѣтъ.

Азъ бихъ желалъ бракоразводнитѣ дѣла да се отнематъ отъ духовнитѣ сѣдилища и да се предадатъ на гражданскитѣ сѣдилища; да се знае въ бѣдеще, че бракътъ не е тайнство, а единъ договоръ между мъжъ и жена, които се обричатъ да живѣятъ заедно. Азъ бихъ желалъ въ бѣдеще да се избѣгватъ бракове между стари, възрастни хора; съ тая търговия, която се прави сега съ стари богати хора, се нанасятъ много голѣми пакости. Съ единъ членъ трѣбва да се постанови — както става въ чужбина — щото всѣки единъ годежъ да бѣде оповѣстенъ и да се допустне тѣй нареченото *jus exsceptionis* — който има да възразява срещу единъ бракъ, да възрази въ опредѣленъ срокъ. Сключването на брака трѣбва да се регулира, за да не ставатъ онѣзи грѣшки, които сѣ ставали досега.

Г. г. народни представители! Като се обявявамъ въ полза на законопроекта и като желая приравнение между мъжа и жената, азъ искамъ и пледирамъ за даване въ бѣдеще избирателни права на женитѣ, като се почне, както това става въ Гърция, най-напредъ отъ общинскитѣ избори и постепенно се отиде по-нататъкъ. Ние не можемъ да останемъ назадъ отъ общия прогресъ, ние не можемъ да бѣдемъ далечъ отъ другитѣ страни по правата на женитѣ. Въ Англия има жена министъръ, въ Холандия има жена държавенъ глава. Ние не трѣбва да отказваме на нашитѣ жени — тѣй интелигентни — правата, които иматъ женитѣ въ другитѣ страни; ние не трѣбва да узурпираме всички права за себе си, да мислимъ, че само ние можемъ всичко. Жената по природа е милостива; тя не е жестока, тя не отива до такива крайности — съ малки изключения, разбира се — до които отива мъжътъ; тя не е войнистена, тя не желае проливане на кръвъ. Ако женитѣ имаха правата, които имаме ние, преди войнитѣ, може би много нещастия щѣха да бѣдатъ избѣгнати.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Радя Василевъ.

Р. Василевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпросътъ, който ви занимава, заслужава вниманието на всички. Колкото и да има желание у нѣкой несерioзно да се отнесатъ къмъ него, все пакъ азъ смѣтамъ, че ще бѣде честь за тоя Парламентъ да разреши и тоя въпросъ съ достоинство. Парламентътъ, издигналъ се вече по много въпроси на нуждната висота, състоящъ се въ болшинството си отъ хора повечето съ висше образование, трѣбва да погледне на този въпросъ съ всичката сериозность и да му даде онова разрешение, което животътъ налага.

Каквито и възражения да се правятъ и тукъ, и вънъ противъ правата, които съ настоящия аконопроектъ се иска да се дадатъ на българката, никой не бива да си затваря очитѣ предъ обстоятелството, че сѣщитѣ права сѣ вече извоювани отъ нейнитѣ сестри въ културна Европа. Не можемъ ние да останемъ по-назадъ отъ Турция, отъ Индия и отъ Китай. България ще върви по пѣтя, по който вървятъ културнитѣ народи.

Голѣмото възражение, което се прави въобще противъ даванетоъ права на жената или противъ нейното еманципиране, е, че нейното призвание и поприще е да да бѣде преди всичко майка и домакиня въ семейството. Днесъ, обаче, когато самиятъ животъ, тѣй да се каже, е изхвърлилъ голѣма частъ отъ женитѣ изъ домакинствата и ги застава да бѣдатъ наравно съ тѣхнитѣ другари мъже въ

борбата за живот, това възражение нѣма стойност и не трѣбва да се взима подъ внимание.

Нѣма значение и възражението, което се прави, че има известни различия — по природа, по способности — между двата пола. И това възражение не трѣбва да се взима предъ видъ, защото както между мъжете, така и между женитѣ има способни и неспособни.

Нѣма значение тоже и възражението, че и безъ това адвокатската колегия е доста голѣма, че между самитѣ адвокати-мъже има силна конкуренция и че ще бѣде толкова по-зле, когато въ тая конкуренция се вмѣкне и жената. Това възражение, казвамъ, нѣма значение, защото, колкото и много да бѣдат адвокатитѣ, все пакъ способнитѣ, онѣзи, които наистина могатъ да работятъ, ще се издигнатъ и ще успѣятъ. Тѣй че не трѣбва да има никакъвъ страхъ отъ това, че и безъ туй голѣмнитѣ кадъръ на адвокатското съсловие ще се увеличи и съ това ще се попрѣчи на тѣзи, които днесъ се занимаватъ съ тая професия. Този мъжъ, който може да си пробие пътъ въ тая професия, не ще бѣде заплашванъ отъ конкуренцията на жената. Тѣзи българки, които на първо време ще влѣзатъ въ адвокатското съсловие, ще бѣдатъ много малко и, споредъ менъ, ще могатъ да се издигнатъ, да си пробиятъ пътъ и ще бѣдатъ честъ и за правосъдието, и за България. Добъръ адвокатъ, добъръ лѣкаръ, добъръ учителъ може да бѣде и мъжъ, може да бѣде и жена, стига да има способностъ. Добъръ адвокатъ може да бѣде въ бѣдеще и българката, свършила съ успѣхъ своето образование въ българския или въ нѣкой чуждъ юридически факултетъ и минала презъ всички митарства и изпити. Следъ войнитѣ премахнахме изпититѣ, вследствие на което пропуснахме въ адвокатското съсловие много хора, чиято мѣсто не е тамъ, и които, ако ги подложите на единъ по-взискателенъ и по-строгъ изпитъ, ще окапятъ. Но тѣхъ самиятъ животъ ще елиминира въ голѣма частъ. Да стане една жена адвокатъ при сегашнитѣ митарства и изпити, трѣбва да предполагаме, че действително тя ще бѣде способна и ще прави честъ на нашето правосъдие.

И сега жената е проникнала въ съдебното ведомство, и то не само въ по-долнитѣ длѣжности — като писарка или машинистка — но и като подсекретарка. Въ много сѣдилища, окръжни и апелативни, жената, като подсекретарка, е надминала въ нѣкои отношения мъжете, а подсекретарската длѣжностъ е близка до съдийството и адвокатството. Особено въ адвокатската професия, която е една свободна професия, кѣдего могатъ да се борятъ личнитѣ качества и способности, ние нѣмаме основание да отказваме достѣпа на жената и ще трѣбва да се съгласимъ да стане това чакъ по-скоро.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че и България ще трѣгне въ този пътъ, по който вървятъ другитѣ културни държави. А трѣгнемъ ли въ тоя пътъ, ние ще признаемъ и повече права на българката. И действително, съ нейното културно издигане, съ нейнитѣ способности, съ нейното участие, поради нуждитѣ на живота, въ всички други професии за изкарване на своята прехрана или за подпомагане на мъжа чрезъ срѣдствата, които припечелва, тя ще дойде и въ адвокатската професия, а по-нататкъ ние трѣбва да ѝ отворимъ пътъ, трѣбва да ѝ дадемъ участие и въ политическия животъ. Съ своята природа, съ своитѣ качества тя ще омокоти въ голѣма степенъ буйния, тѣй да се каже, животъ въ сѣдилищата и въ адвокатската колегия, и тамъ ще настѣпи омокотяване, облагородяване на нравитѣ, защото, когато въ една по-голѣма колегия освенъ мъже има и жени, тамъ действително има по-други отношения.

За мене нѣма никакво съмнение, че това, което се предлага, е твърде полезно и ще допринесе полза за нашето правосъдие. Ето защо азъ смѣтамъ, като се проникнемъ отъ всичката сериозностъ на въпроса и отъ неговото значение, ще трѣбва да приемемъ законопроекта и да дадемъ адвокатски права на българката.

Председателстващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Казанаклиевъ.

Г. Казанаклиевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Изглежда, че тази вечеръ само азъ ще внеса едно разноречие въ онова единодушие, което съществува въ Парламента по въпроса за даване адвокатски права на женитѣ.

Въпросътъ, който е поставенъ за разрешение, внесенъ по частно предложение, не изисква оня голѣмъ интересъ, който, споредъ менъ, заслужаваше. Споредъ менъ, това се дължи преди всичко на обстоятелството, че въ настоящия моментъ отъ разрешаването на тоя въпросъ ще се възползуватъ едно крайно ограничено число юристи. Това об-

стоятелство, навѣрно, е станало причина, щото въпросътъ за допусане на българката-юристка въ адвокатурата да не е изнесенъ на обществено дебатиране, да не е излѣзълъ отъ заседанията на женскитѣ дружества и само два пъти съ него да се е занималъ конгресътъ на Съюза на българскитѣ адвокати.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Малко ли е?

Г. Казанаклиевъ (д. сг): Съ отрицателно становище.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Съ случайно болшинство.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Направете ги съдии — по-благоотворно влияние ще иматъ, отколкото като адвокати.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Азъ ще кажа моето мнение.

Г. Казанаклиевъ (д. сг): Въ мотивитѣ на това частно законодателно предложение се изтъква, че едно основно чувство на справедливостъ налага жената да бѣде допущена въ адвокатурата, че моралното, общественото значение на този въпросъ налага разрешаването му положително и най-после, че е актъ на държавническа мъдростъ да се освободи жената отъ онова угнетяващо и унижително състояние, въ което тя е поставена благодарение на обстоятелствата, че не е допущена до адвокатската професия. Азъ съмъ длъженъ да подчертая, преди всичко, какво у насъ жената не е поставена отъ никой общественъ и публиченъ факторъ въ унижително положение, че тя не е обезправена отъ нашето право. Всички преждеговоривши изтъкнаха, че нейното проникване въ производството и свободнитѣ професии е напълно свободно, че тя завоюва известни ресори отъ публичнитѣ служби, като ги почти феминизира, и че единственото мѣсто, кѣдето тя не е допущена до настоящия моментъ, това е съдебното ведомство. Досега сѣ ѝ отказани сѣщо и политически права. Азъ смѣтамъ, че недопускането на жената въ съдебния животъ, въ правораздаването, не е случаенъ фактъ, а има въ основата си една призната несъвмѣстимостъ на психологията на жената съ съдебната дейностъ. Тази несъвмѣстимостъ не се признава само отъ противникитѣ на правата на жената въ съдебния животъ, тя се признава дори отъ предложителя на това измѣнение на чл. 1 отъ закона за адвокатитѣ, съ което се допуска жената само като адвокатъ. Обаче въ духа на закона, който сега се корегира, дейността на адвоката е чисто съдебна дейностъ. Той освѣтлява, той корегира, той направлява, той допълва и подпомага дейността на съдията, следователно, неговата дейностъ не е механическа, неговата дейностъ не прилича на всички други придобивни дейности. И аналогитѣ и примѣритѣ, които се даватъ отъ другитѣ професии, кѣдето жената доблестно изпълнява своя дългъ, не сѣ много убедителни, за да приемемъ, че жената може свободно и самостоятелно да влѣзе въ полето на правораздаването. Съдебната властъ, по силата на нашия основенъ законъ, е една самостоятелна властъ. Тя не е ресоръ на администрацията, тя е самостоятелна властъ — третата конститутивна властъ по нашата конституция. Грѣхитѣ, които положиха законодателятъ и самитѣ съдебни органи за издигане престижа и самостоятелността на съдебната властъ, за издигане нейния авторитетъ всрѣдъ общественитѣ маси, трѣбва да признаемъ, че дадоха резултати.

Нашиятъ съдебенъ животъ въ продължение на половинъ вѣкъ отбелязва единъ значителенъ и крупенъ възходъ, за да стигне отъ комичнитѣ типове на Дормидолски до съвременния съдия и адвокатъ. За този голѣмъ прогресъ на правосъдието иматъ голѣма заслуга всички служители на правосъдието, като почнете отъ помощникъ-адвоката и полуграмотнитѣ съдии и адвокати следъ освобождението до съвременния културенъ съдия и адвокатъ. Това е едно колективно, едно творческо дѣло, едно голѣмо постижение, което всички, които сѣ служили въ тая професия, не може да не засвидетелствуватъ днесъ, защото сѣ дали своя дѣлъ за издигане престижа на българското правосъдие.

Но съдебната дейностъ има и друга специфична страна, която коренно се различава отъ дейността въ всички други служби — това е нейната двойственостъ. Съдебната дейностъ разрешава най-крупни морални и материални интереси, лични и обществени, и не ги разрешава по пътя на търсене нейнитѣ услуги. Напразно се цитира жената-лѣкарка, жената-учителка, жената-химикъ, жената-аптекарь; нейната услуга се търси отъ частни лица за строго частни интереси или за обществени интереси, но нейната функция не е задължителна. Съдебната дейностъ носи известна публичностъ, тя е неизбежна, тамъ всѣка една кауза се пледира и се отстоява. Когато идва въ право-

сѣдието като адвокатка, нейнитѣ услуги ще бѣдатъ до известна степенъ задължителни. Адвокатурата у насъ не се смѣта като една свършено свободна професия, и затова е подложена на единъ по-строгъ режимъ, на едно по-голъмо ограничение; има специални рамки, въ които адвокатътъ може да се движи, защото търсенето услугитѣ на адвоката не е отъ частенъ интересъ, а отъ публиченъ интересъ.

Когато ще правимъ новаторствуване въ сѣдебния животъ, безспорно, ще трѣбва да обсъдимъ и въпроса за запазване ненакѣрнимъ оня голѣмъ престижъ на правосѣдието, който е изработенъ въ съзнанието на широкитѣ обществени сѣди. Нека си признаемъ, че нѣма друга публична властъ, която да си е спечелила такава пълно довѣрие, каквото си е спечелила сѣдебната властъ. Ние внаемъ въ миналото случаи, когато отдѣлни административни ресори пожелаха да замѣстятъ сѣдебната властъ. Цѣли полкове отидоха да приложатъ едно решение на административни органи и не можеха да сторятъ това, когато най-недѣлгавиятъ сѣдебенъ приставъ може да тури въ изпълнение най-лошото сѣдебно решение, и то безъ да има ропотъ. Това голѣмо довѣрие, което има сѣдебната властъ, трѣбва да бѣде тачено. Адвокатътъ, въпрѣки демагогията, въпрѣки една системна борба за поддржане неговия престижъ, е спечелилъ едно голѣмо довѣрие. Това не е само фраза. Вие знаете, че нашиятъ недовѣрчивъ българинъ, който не вѣрва на държавнитѣ кредитни институти и държи паритѣ си въ възглавница, не ги внася въ Народната банка, всѣки день облича съ генерални пълномощия своя адвокатъ и му повѣрва цѣлото си материално състояние. Не е ли това едно голѣмо довѣрие, което всѣки день се отдава на българския правникъ-адвокатъ, сѣдия? Съ онова общо обезценяване, съ онова рушение на ценности, което донесе голѣмата война, съ онова страшно нравствено опустошение, което тоже е една отъ нейнитѣ голѣми последици, внесе се едно колебание или възможностъ за разколебаване и въ правораздаването. Ние още чувствуваме последицитѣ отъ войната и всѣки моментъ искаме тѣхното коригиране. Войната остави една голѣма отрицателна морална сила, която продължава да руши, да спѣва нашия общественъ и политически животъ. Крайното разединение, отпадналиятъ социаленъ духъ, голѣмиятъ индивидуализъмъ, който ни обладава днесъ — всичко това сѣ резултати отъ войната. И това отпадане на духа, това намаляване на волята въ българското общество има своето отражение върху всички обществени и професионални слоеве.

Това нравствено разколебаване, безспорно, засѣга и служителитѣ на Темида. Ние не можемъ да отречемъ, че следъ войната имаме едно качествено понижение на сѣдебнитѣ служители, което се дължи на отпадналата воля, на разбития и разколебания националенъ духъ. И една отъ най-големитѣ грижи, безспорно, е да се издигне правосѣдието до ония сигурни висини, където то да не бѣде заподозрявано отъ тѣй свойствената мнителностъ на българина, да се върне онова здраво сѣдебно творчество, което е залогъ за здрава зидария, държавна и обществена, въ нашата страна.

Намъ се предлага да направимъ едно нововѣведение, отъ насъ се иска да допустнемъ въ полето на адвокатската професия българската юристка. Азъ не отричамъ на жената голѣмитѣ творчески добродетели, които всички оратори намѣриха за умѣстно да подчертаятъ, и съ които азъ напълно съмъ съгласенъ, но има нѣкои особености жената, които не ѝ позволяватъ да бѣде сѣдия и адвокатъ. Тия особености не сѣ дефекти, не сѣ нейнъ недѣлгъ, тѣ сѣ резултати на задължението, което природата е вмѣнила на жената — да се грижи за продължаването на човѣшкия родъ. Тя носи качеството на материнство, на майка. То е причина за психическото различие между жената и мъжа. То съществува, и най-ревностнитѣ продължатели на принципа на равноправието не могатъ да го отрекатъ. Ония държави, които бѣха цитирани тукъ, че сѣ допуснали жената въ правния животъ, умаловажаватъ това различие.

Азъ смѣтамъ, че този въпросъ у насъ е преждевременно поставенъ. И въ подкрепа на това свое сѣждение, преди всичко, вземамъ аргументъ отъ поведението на всички парламентарни групи въ миналото Народно събрание. Въ XXI Народно събрание бѣше поставенъ на разглеждане и гласуванъ законътъ за адвокатитѣ, съ който се искаше да се постави българската адвокатура на една здрава база, за да се постигне едно солидно, отговарящо на нуждитѣ на страната, правораздаване. Тоя законъ не бѣше гласуванъ контрабанда, а се изучаваше отъ компетентнитѣ заинтересовани страни съ години; той се подготвя и обсъжда отъ комисии и правни тѣла. Не може да се намѣри не само правистъ, но не може да се намѣри

гражданинъ, който би казалъ, че не е ималъ случай да му се обърне вниманието, че единъ важенъ законъ ще се гласува, съ който ще се уреди българската адвокатура. Правителството не намѣри за умѣстно преди 4 години да сезира българския Парламентъ съ въпроса да се дадатъ адвокатски права на женитѣ. Кои социални или други мотиви го наложиха сега, когато преди 4 години не е станало сериозна дума за адвокатски права на женитѣ? Защо тогава не можа да бѣде разрешенъ този въпросъ, ако той е билъ толкова много назрѣлъ? Преди 4 години нито единъ гласъ не се вдигна, за да се дадатъ адвокатски права на жената, освенъ при трето четене, когато се прави контрабанда законодателство, се направи едно предложение. Законътъ мина на първо четене, отиде въ комисията, обсъжда се на второ четене въ пленума, където стотина и толкова юристи присѣствуватъ, но нито единъ не направи предложение за даване адвокатски права на жената, та чакъ на трето четене се повдига тоя въпросъ. Значи, сериозно е обсъденъ тогава този въпросъ за допускане жената въ сѣдебния животъ. Азъ намирамъ, че поведението на тогавашната Камера е било напълно съобразно съ нуждитѣ на времето.

Х. Баралиевъ (с. д.): Съ много малко гласове предложението пропадна.

Г. Казанаклиевъ (д. сг.): Азъ смѣтамъ, че вие само коке-тирате съ демократичността, надпреварвате да се покажете лѣвичари и въ това отношение. Ние трѣбва да се вслушваме въ мнението на компетентнитѣ. Ние законодателствуваме, за да удовлетворимъ реалнитѣ, остритѣ нужди. Законодателството не може да създава кухи форми, които впоследствие ще трѣбва да се попълватъ, защото знайно е, че такава законодателство дава най-отрицателни резултати. Където законодателството изпреварва живота, то се изявява. И точно затуй единъ правъ парламентаренъ усѣтъ винаги е налагалъ въ парламентарния ни животъ по всички въпроси, които ще бѣдатъ слагани за законодателно урегулиране, да се вземе мнението на компетентнитѣ, на сведущитѣ. Азъ не знамъ никой законъ, който да засѣга която и да било обществена функция, по който законъ да не сѣ питани разни сведущи, вещи лица. При разрешението, обаче, на въпроса за допускане въ адвокатското съсловие втората половина отъ човѣчеството — женския полъ, не се търси мнението на компетентнитѣ. Нѣщо повече, опровергава се, бламира се официалното становище по този въпросъ на Съюза на българскитѣ адвокати — една организация, която смѣта, че официално представлява и изразява настроенията на българскитѣ адвокати.

С. Мошановъ (д. сг.): Страхувате се отъ професионална конкуренция.

Г. Казанаклиевъ (д. сг.): Азъ не допускамъ, че сериозно се прави това възражение, че българскитѣ адвокати се плашатъ отъ конкуренция. Законодателятъ, когато е създавалъ закона за адвокатитѣ, той е вѣрвалъ повече на адвокатитѣ, защото имъ гарантира суверенното право да уреждатъ сами своята сѣда; гарантира имъ голѣмата привилегия да правятъ индивидуална преценка на всѣко лице, което влиза въ тѣхната сѣда. Адвокатското съсловие у насъ е сезирано съ този въпросъ, даване адвокатски права на жената, на три пѣти. Въ първия конгресъ на Съюза на българскитѣ адвокати се яви представителка на дружество на българскитѣ юристки или на женското дружество и поздрави конгреса, като подчерта крайната навременностъ, българскитѣ юристи да издигнатъ гласа си въ полза на даване адвокатски права на жената-юристка. Тогавата този въпросъ се видѣ толкова несериозенъ, че не бѣше дори дебатиранъ въ конгреса, и самиятъ председателъ на конгреса, покойниятъ Андрей Башевъ, го отмина съ една декларация, че времето ще изнесе и този въпросъ на едно сериозно обсъждане. Три години по-после този въпросъ бѣше поставенъ на разискване, и въ своята резолюция конгресътъ на адвокатитѣ взема своето официално становище, че намира за несвоевременно и ненавременно да се направи тази важна отстъпка или по-право голѣма концесия на жената. Въ миналогодишния конгресъ, следъ доста продължително дебатиране, Адвокатскиятъ съюзъ потвърди становището, заето отъ третия конгресъ, като подчерта, че не намира още достатъчно мотиви за измѣненіето на това становище. Въпрѣки всичко това, ние искаме да бравираме това мнение на компетентнитѣ, на най-сведущитѣ по тоя въпросъ и искаме да имъ натрапимъ въ тѣхната сѣда едни нови помощници и другари. Никакво съображение за конкуренция не е накарало адвокатитѣ да заематъ това становище. И асѣ тѣзи, които внасятъ

това законодателно предложение, не го внасят по съображения на целесъобразност и необходимост, но го внасят по силата на единствено официален, кулоарен мотив — че не се засягат устоите на правосъдието, защото ще се даде възможност на няколко жени да бъдат адвокати, които жени ще се загубят във големия брой на адвокатите в столицата, а във провинцията няма да разберат, че е станала промяна. Тоя мотив, според мене, не е много убедителен, и аз не мога да го споделя, защото ние разрешаваме единствено принципиален въпрос — ние допускате жената до този авантюристичен въпрос в правния ни живот.

Г. г. народни представители! Аз няма да мотивирам своето отрицателно становище с това, че жената ще бъде деморализаторка; влизайки в тоя ресор, тя ще прояви едно безстие, с което ще накърни честта на съдебните функции. От мен е далеч тази мисъл, че жената не ще създаде отговорност, които й налага новата служба. Тя може, обаче, да окаже своето отрицателно въздействие не толкова с обстоятелството, че може да не притежава една юридическа аргументация при формирането на съдебната воля, при формирането на съдебното убеждение, но по-скоро с това, че тя ще бъде Ахилесовата пета при правораздаването. Тя ще бъде, която ще допусне най-много съмнения, и това ще подхрани онова вродено у нас недовърие към всички институции. Българинът и без това малко вярва. Ако допуснем правосъдието да бъде уязвимо, ние ще уроним неговия престиж, ние ще дадем възможност да бъде разрушено онова голямо морално богатство, което се извлича с постепенното издигане стойността на българското правораздаване. Когато всички признават, че една основна задача и на Парламента, и на обществени, и на публични, и на политически и други фактори е да гледат, да съзиждат разорения от войната, когато ще трябва преди всичко да издигаме и да направим ненакърним престиж и авторитета на правосъдието, ние не трябва да допускаме възможности на всички онъзи, които не вярват и с години да изкажат недовърие на правосъдието, да го намърят уязвимо.

Тъзи мои опасения не са напразни. Аз ще ги мотивирам с съображения, които се изнасят от живота, преди всичко, на самите адвокатски колегии. Който се е интересувал от техните конгреси, който е посетил единствено конгрес на българските адвокати, той ще е видял, че въпросите, които извикват най-големи грижи, са тези: как да очистим правосъдието от възможностите на неговото извличане или извличане по колебание и от възможността да бъде подозирано в такова колебание. Във тези грижи се достига дотам, че се изказа едно съмнение, какво адвокатът-депутат внася, при разглеждането на дълга, освен своята юридическа аргументация, още и възможност да влияе с своето качество на депутат, и имаше едно крайно настроение — според мене, крайно абсурдно — да се откаже на адвоката възможността на участие въ политическия живот. Ако въ самите адвокати, въ нашата интелигенция, въ най-близките сътрудници и помощници на правосъдието може да се повдига въпрос на съмнение, на колебание, на недовърие, какво можем да кажем за по-непросъветните хора, за широките обществени слоеве? Ако някой ми възрази: ние не можем да плащаме данъ на невежеството и на мнителността, аз бих отговорил, че ние сме длъжни да държим смътка за тая мнителност, защото тя е наша, тя съпровожда всичките проявления на цялостния ни живот, тя е една страна на духовния облик на българина; ние трябва да се справяме с нея, градейки всичките морални ценности; ако искаме да издигнем нашето племе и нашата родина. И ние ще се борим с невежеството, с мнителността не като ги презрем, не като ги бравираме, не като ги надхвърлим, но като ги разсеем по пътя на едно положително творчество, по пътя на една положителна, на една здрава дейност.

Р. Василев (д. сг): Ще ги разсеем и с примърите на достойни адвокати.

Някои от сговористите: (Към Г. Казанаклиев) Жените няма да ти отнемат клиентелата!

Г. Казанаклиев (д. сг): Аз смъткам, че при една равномътка, която можем да направим, като законодатели, въ този момент на съображенията за и против жената, ние ще направим големи аргументи против нейното допускане въ правораздаването. Тия аргументи стоят въ положението, че този социален въпрос преди всичко е още непопулярен. А неговата популарност се налага, защото той е единствено решителен въпрос, по който крачка

назад не става; той е, така да се каже, последната позиция към пълното политическо изравняване между мъжа и жената. Има още един аргумент: цялото празно съсловие у нас досега даже въ своите декларации и пожелания се е изказало отрицателно към това становище.

Р. Василев (д. сг): Не цялото.

Г. Казанаклиев (д. сг): Това не може да бъде без значение за българската правна наука. Въ противостав на това се изтъква този аргумент, че въ срани, като Франция, като Швейцарските кантони и дори като Турция и Индия, този въпрос е уреден благоприятно за жената. Това може да е така, но ако ние го направим, няма да станем нито Швейцарски кантони, нито Франция. Там има много ценности, там има големи традиции, там народите се съзнават като народи. Там е лесно да правят експерименти и нововъведения, но у нас, при нашия беден духовен живот, при онова малко, което е още останало и крѣе и което трябва да се пази, е рисковано да правим такива опити, които могат да го разрушат. (Ръкоплъскания от някои сговористи) Аз смъткам, че от гледище на целесъобразност, на умъреност и на онази консервативност, с която трябва да се движи законодателството, се налага да отминем този въпрос по същия начин, по който той бѣ отминат от компетентните среди на нашето общество.

Изравняването правата на жените с правата на мъжете, безспорно, съществува по свѣта. То ще дойде и у нас; няма защо да го изпреварваме, няма нужда да правим аванси на настоячивата натрапчивост на една група жени или, по право, на една жена, която може би иска да създаде една придобивка за себе си, един лозунг за своята организационна женска дейност. Аз смъткам, че ние не можем да правим такива отстъпки въ Парламента и не можем да се движим въ парламентарната си дейност от случайни мотиви и съображения. (Продължителни ръкоплъскания от някои сговористи въ крайната дѣсница. Смѣхъ върху дѣлицата).

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя В. Димчевъ).

Д. Нейков (с. д): (Къмъ крайната дѣсница) Какво правите вие, бе?

С. Мошанов (д. сг): Тамъ сѣ се събрали все адвокати.

П. Анастасов (с. д): Ескадронътъ!

П. Гагов (д. сг): Не може да се плаща данѣкъ на демагогията.

Е. Колев (д. сг): (Къмъ Стойчо Мошановъ) Ти ставашъ, за да те видятъ и узнаятъ кой си!

Председателствувашъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представител г. Христо Баралиевъ.

Х. Баралиев (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпросътъ, който разглеждаме, не е новъ, той отдавна е повдигнатъ, доста е старъ и е много прочуенъ. Да ме извини преждеговорившиятъ ораторъ, който казва, че този въпросъ билъ поставенъ въ Парламента, безъ да е прочуенъ. Преди да се постави този въпросъ въ Парламента, той е билъ поставян на разглеждане и изучаване вънъ отъ Парламента. Той е само единъ конкретенъ случай отъ общия въпросъ за равнопоставеността на жената.

П. Гагов (д. сг): Да не мислите, че имате избиратели тукъ.

П. Анастасов (с. д): Вие тамъ (Сочи крайната дѣсница) сте се събрали все адвокати безъ клиентела.

Х. Баралиев (с. д): Въ миналата Камара, когато се разглеждаше законътъ за адвокатите, този въпросъ бѣ повдигнатъ съ подобаваща сериозностъ и неприемането на направеното предложение тогава бѣ резултатъ на една случайностъ. За честта на Парламента, въ който има толкова много интелигенция, азъ смъткамъ, че тоя въпросъ не трябва да се разглежда така, че да се изтъкватъ съображения и мотиви, които не почиватъ абсолютно на никаква истина и които накърняватъ престижа на жената.

Т. Кожухаров (д. сг): и **Ц. Цвѣтковъ** (д. сг): Никой не накърнява престижа на жената.

Х. Баралиев (с. д): Азъ слушахъ, безъ да пресичамъ. Имайте търпение и вие да ме изслушате.

Т. Кожухаров (д. сг): Ще Ви изслушаме, но говорете по-кратко.

Х. Баралиев (с. д): Азъ нѣма да приказвамъ много. Ще направя само една декларация отъ името на цѣлата наша социалдемократическа парламентарна група въ смисълъ, че ние ще гласуваме за приемането на това предложение изцѣло, понеже то отговаря на една назрѣла нужда, задоволява тая нужда и премахва една неправда, едно различно третиране на жената отъ мъжа, съ нищо неоправдано.

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): Природата е създала жената такава.

Х. Баралиев (с. д): Г. г. народни представители! Нима вие не виждате, че жената отдавна е навлѣзла въ различни области на живота, въпрѣки вашитѣ мнения и амбиции? Тя е навлѣзла и въ частното производство, и въ държавнитѣ ресори, и въ свободнитѣ професии.

Т. Кожухаров (д. сг): Фактически жената никѣде не управлява.

Х. Баралиев (с. д): Азъ мога да кажа, че жената, за нейна честъ, и въ държавнитѣ ресори, и въ частното производство, и въ свободнитѣ професии прояви способности, прояви творчество и доказа, че действително въ много отношения и въ много случаи тя може да съперничи въ работата и способноститѣ на много мъже. И ние смѣтаме, че тая тенденция въ живота ще си върви, ще се усилива, и нищо не ще бѣде въ състояние да ѝ тури преграда; че жената рано или късно ще трѣбва да бѣде напълно призната като равнопоставена личностъ съ мъжа. Много случаи има, кждето жената се проявява и като лѣкарка, и като архитекта, има и редица други области, гдето тя се проявява, работи и доказва, че действително съ пълно съзнание свои на висшата на своето положение.

Г. г. народни представители! Имайте предъ видъ, че това допускане, което се прави съ предложението, за упражняването сѣдебна власть отъ страна на жената, не е пълно и всестранно упражнение, за каквото говори г. Казанаклиевъ. То е ограничено и нѣма да има абсолютно никакви опасности за правосъдието въ нашата страна.

Р. Василевъ (д. сг): Секретаритѣ на сѣда служатъ много повече въ правораздаването.

Х. Баралиев (с. д): Адвокатската професия си има своитѣ специфични страни, своитѣ особености, и азъ не знамъ дали първи женитѣ нѣма да бѣдатъ разочаровани отъ това допускане да адвокатствуватъ, защото най-трудната професия, къмъ която могатъ да се приспособятъ женитѣ, и най-неподатливата за тѣхъ е адвокатската професия. Следователно, че могатъ да се проявятъ само ония жени, които сѣ съ характеръ, съ воля, съ знание, съ упоритостъ въ работата си.

Ето защо азъ смѣтамъ, че нѣма абсолютно никакво разумно снование да не дадемъ на жената достѣпъ въ адвокатската професия. За честта на Парламента, предложението трѣбва да бѣде прието съ грамадно болшинство, защото отговаря на една голѣма обществена нужда и защото това е начало къмъ общото равноправие на жената въ всичкитѣ области на живота. Даването адвокатски права на женитѣ ще даде възможностъ на жената да създае своето положение и чрезъ възпитание и работа надъ себе си да се издигне, за да бѣде единъ полезенъ факторъ въ нашето общество, въ нашата държава за умиротворението на страната и за нейното културно издигане. (Ржкоплѣскания отъ социалдемократитѣ и нѣкои сговористи)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Гичевъ.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Д. Гичевъ (з. в): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Напълно сподѣлямъ изказаната мисль отъ единствения досега ораторъ, който се обяви противъ внесения законопроектъ — че действително съ неговото гласуване нѣма да отговоримъ на нѣкаква голѣма и крещеща социална нужда. Това е безспорно. Не е този въпросъ, който се повдига съ това законодателно предложение, най-важниятъ, който трѣбва Народното събрание въ днешния моментъ да разреши. Вие ще се съгласите сѣщо така, че не отговаря на нѣкаква крещеща нужда и току-що гласуваниятъ законопроектъ за кинематографитѣ и за театритѣ.

Р. Василевъ (д. сг): Напротивъ, той има голѣмо значение.

К. Николовъ (д. сг): Не сте правъ, г. Гичевъ.

Д. Гичевъ (з. в): Мене ми се струва, че Народното събрание още не се е докоснало до всички ония парлвни въпроси, които нуждитѣ на днешния моментъ му налагатъ.

С. Мошановъ (д. сг): А съ дебатитѣ по отговора на тронното слово?

Д. Гичевъ (з. в): Това, обаче, не може да бѣде аргументъ, когато сме сезирани съ единъ въпросъ като настоящия, който е предложенъ на нашето внимание и по който трѣбва да се произнесемъ за или противъ, да дадемъ отрицателно мнение по предлагания законопроектъ.

Ако действително даването адвокатски права на женитѣ не е една крещеща социална нужда, трѣбва ли пъкъ да дадемъ доказателства, че ние последни отъ балканскитѣ народи ще премахнемъ една неправда спрямо жената, която неправда сме търпѣли толкозъ дълго време, когато въ миналото на България не се помни жената да е била поставена въ робско положение, въ каквото е била въ други народи — въ Турция, древна Елада и въ древния Римъ? У насъ българката никога не е играла ролята на заложница, у насъ българката никога не е служила като обектъ само за удоволствие на мъжа. У насъ всѣкога българката е била равноправенъ членъ въ семейството. И днесъ въ селата българката въ стопанския и духовенъ животъ взема много по-голѣмо участие и носи много по-голѣми тежести, отколкото мъжътъ. Защото докато мъжътъ работи на кѣра и за него има развлѣчение въ кръчми, по мегдани, събори, докато за него има читалища и кафенета, жената прѣко силитѣ си и труда, наредъ съ мъжѣтѣ на кѣра, полага извънреденъ трудъ и въ кѣщи: трѣбва да омѣси, да опере, да сготви, да ушие, да изплете на челядта си, трѣбва да отгледа невръстната си челядъ. И ако всички признаваме, че България не е раздѣлила гражданитѣ си на полове и съ огледъ на това не сѣ дадени на мъжѣтѣ повече права и привилегии, защо жената — само защото е родена жена — да бѣде лишена отъ известни права и да ѝ бѣде преграденъ пътятъ съ високи телени мрежи, да не бѣде допусната като конкурентъ на мъжа въ известни карриери и поприща? Не разбирамъ защо днесъ трѣбва да търпимъ едно подобно положение, създадено по единъ или другъ начинъ. По нашата конституция, женитѣ не сѣ лишени отъ права. Въ нашата конституция сѣ признати права на всички български граждани — различие на ползе не се прави. И днесъ, когато искаме на жената да дадемъ не нѣкакви права, но онова, което неправилно е било отнето отъ българката, да премахнемъ оная преграда, която изкуствено и безполезно е била сложена, много неоправдани и непонятни сѣ всички ония аргументи, които се навеждатъ противъ вдигането на тая преграда, противъ премахването на тия прѣчки.

Г. г. народни представители! Когато тукъ се пледира, че правораздаването е една важна функция въ нашата държава, че сѣдебната власть е една отъ тритѣ независими власти, азъ не мога да разбера защо непременно трѣбва да приемемъ, че тамъ, въ този храмъ, могатъ да свещенодействуватъ само чиститѣ рѣцѣ на мъжа. Вие смѣтате, че жената е по-долу, че жената е недостойна, че жената е по-некадърна отъ мъжа? Тогава нѣма защо да се бонте — пустнете я, дайте ѝ възможностъ, очистете ѝ пътя! И когато дойде да се състезава съ васъ, когато дойде да се бори, ако действително е по-некадърна, ако действително е по-слаба, по-неподготвена, тя ще падне въ тая неравна борба. Защо искате да се запази една привилегия, защо искате съ изкуствени прегради да се охранятъ и запазятъ некадърни, тѣпи и бездарни мъже отъ конкуренцията на способни жени? (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че като дадемъ адвокатски права на женитѣ, съвсемъ не имъ казваме: „Жени! Станете всички адвокатки, напустнете бащиното огнище, напустнете семейното огнище и бѣгайте отъ вашитѣ матерински задължения“.

Т. Христовъ (д. сг): Точно това се върши сега.

Д. Гичевъ (з. в): Г. г. народни представители! Крайно погрѣшно е да се мисли, че даването права на женитѣ, навлизането имъ въ известни професии разрушава българското семейство. Ако действително ще трѣбва да признаемъ, че българското семейство, особено следъ войнитѣ, въ тѣзи трудни икономически условия, при които е поставено българското гражданство да живѣе, е разклатено, че

то е покрусено, че сме се отдалечили от ония идилични времена, когато жената можеше да бъде само добра майка, когато тя можеше да отдели голѣма част от своето време за отглеждане на подрастващата челяд — затова, г. г. народни представители, не е виновен нито този законопроект, нито пък онѣзи, които сѣ дали възможност на жената да заеме известни служби. За това сѣ били виновни нуждитѣ на живота, които сѣ били по-силни от всички писани и гласувани от Народното събрание закони. Тия нужди на живота сѣ накарали жената да отиде наредѣ съ мъжа въ фабриката, да остави пеленачето си въ къщи, да отиде въ работилницата, за да изкара своя коравъ залькъ. Не за лично удоволствие женитѣ отиватъ въ канцеларитѣ да ставатъ чиновнички, да ставатъ телефонистки, да ставатъ лѣкарки, да ставатъ архитекти и пр. Тежитѣ условия на живота каратъ жената днесъ да желае да прояви своитѣ способности и въ това ново за нея поприще, за което се иска позволение, за което се иска вотътъ на почитаемото Народно събрание.

Г. г. народни представители! Противникътъ на това законодателно предложение, макаръ и решително да не се обявяватъ противъ, казватъ: „Не трѣбва да се бърза, не му е моментътъ, да не копираме отъ чужбина; нека почакаме да назрѣятъ условията“. Какво значи „да назрѣятъ условията, да чакаме“? Какво да чакаме? Женска революция ли, женски бунтъ ли? Да чакаме! Не мога да разбера какво трѣбва да чакаме. Вие отваряте пътѣ, вие давате права, но това още не значи, че вие трѣбва да изнасилите събития и, безъ да има нужда отъ жени-юристи въ България, да ги създадете. Както днесъ се чувствува нуждата отъ жената-лѣкарка, защото мъжътъ-лѣкаръ не може да изиграе онай благодатна роля, която играе, особено въ нашето село, българката-лѣкарка, така може да се почувствува нуждата и отъ жената-адвокатка. Докато доскоро въ много мѣста вие бѣхте свидетели жени да умиратъ само заради това, защото тѣхнитѣ прецеденти, тѣхната женска свѣтливостъ не имъ позволяваше да покажатъ своето тѣло на лѣкаръ, днесъ виждате, че българката сѣ пълна окровеностъ се показва на лѣкарката и спасява живота си. И ако ние оставяме живота на българскитѣ граждани въ рѣцетѣ на жената-лѣкарка, защо да не допустнемъ българската жена да отиде да изкаже душевната си болка, мъката си, дерта си, спора си, да поѣри процеса, който има да води, на жена, която би могла много по-добре да разбере, много по-добре да схване много обстоятелства и много моменти, които сѣ доведи до извършването на едно или друго престѣпление, на едно или друго деяние, отколкото това би могълъ да стори мъжътъ? И когато ще пуснемъ жената въ всички обществени поприща, ние ще трѣбва да имаме едно желание: не да влѣзе тамъ като мъжъ, не да влѣзе съ грубия егонизъмъ на мъжа, съ коравосърдечие на мъжа, но да влѣзе тамъ съ своята женска душа, съ своитѣ чувства, съ своето сърдце. И въ това отношение азъ не бихъ се уплашилъ, ако на жената се дадатъ не само тия ограничени права, предметъ на настоящия законопроектъ, но ако се отиде до края, и ѝ се дадатъ всички онѣзи права, съ които се ползува мъжътъ, пълноправниятъ български гражданинъ; ако тия права бѣдатъ еднакви за всички граждани на тая страна, безъ разлика на полъ. Азъ съмъ убеденъ, ще се съгласите и вие всички, че не само нашитѣ партийни нрави, но и нашето законодателство би се облагородило, би спечелило, и ние по-скоро бихме трѣгнали въ единъ пътъ на правилно и мирно развитие, въ единъ пътъ на прогресъ, ако и женското сърдце, ако и майчиното сърдце, ако и сестринската душа участваха въ създаването на нашитѣ закони. Ако имаме тукъ, въ българското Народно събрание, само две майки, азъ съмъ убеденъ, че нѣмаше да се създаватъ чудовищни постановления въ нашитѣ закони. Вие знаете, че миналото Народно събрание, което претендираше да бѣде най-просвѣтеното, най-интелигентното...

С. Мошановъ (д. сг): Недей загазва въ партизанство, когато говоришъ по единъ въпросъ, по който могатъ да се обединятъ всички партии. Не влягай партизанска тенденция. Ти кохунствуваши и демагогствуваши съ една кауза за твои лични партизански цели. Това показва, че само гробътъ може да те изправи. Недостойно е да демагогствуваши и кохунствуваши, когато защитаваши каузата на жената.

Д. Гичевъ (з. в): Г. Мошановъ! Азъ съжалявамъ, че бързате да ме обвините, преди да сте чули моята мисль. Моята мисль е, че ако тукъ, въ Народното събрание, имаше една жена, вие нѣмаше да гласувате онова чудовищно постановление въ единъ законъ, който желае отъ хората да направи чудовища. Вие нѣмаше да гласувате

онова постановление, което кара майката да предаде своя синъ, което отнема правото на бащата да закрие своя синъ и на сина да закрие своя баща. Такова чудовищно постановление единъ здравъ разумъ, непомраченъ отъ партизански бѣсъ и мѣсъ, не би могълъ да създаде.

С. Мошановъ (д. сг): Тѣкмо обратното, майкитѣ шѣха да гласуватъ този законъ. Но ти използвашъ всѣки случай, всѣки поводъ, за да говоришъ противъ единъ законъ, създаденъ да ни пази отъ тебе и твоитѣ. Твоятъ партизански бѣсъ е толкова голѣмъ, че си готовъ да провалишъ една хубава инициатива като тая.

Д. Гичевъ (з. в): Наистина, много трѣбва да се съжалява, ако отъ Вашето вътрешно убеждение за ползата отъ гласуване на този законопроектъ, могатъ да излѣзатъ такива съображения, като тия, които Вие привеждате и които ще Ви ръководятъ, когато ще давате своя гласъ.

С. Савовъ (д. сг): Всичко хубаво, но да не гледашъ нагоре къмъ галерията, ако си сериозенъ човѣкъ!

Д. Гичевъ (з. в): Г. г. народни представители! Азъ изказвамъ своето дълбоко убеждение, въпреки подмѣтанята на г. Стойчо Мошановъ и др., които смѣтатъ, че ние желаемъ отъ този въпросъ да празимъ нѣкакъвъ партиенъ въпросъ.

С. Мошановъ (д. сг): Никакво подмѣтане, най-сериозно Ви го казвамъ.

Д. Гичевъ (з. в): Вие не можете да отнемете възможността и правото на единъ народенъ представителъ да се изкаже и да приведе аргументи въ защита на своята теза — така, както привелоха такива и ония, които отидоха много далечъ, като подхвърлиха тукъ опасението, че ако българската жена бѣде допустната въ адвокатската колегия, че ако ѝ се дадатъ адвокатски права, съ своя полъ, съ своето пристѣствие тамъ може да внесе единъ деморализиращъ елементъ. Трѣбва ли, г. г. народни представители, отъ това високо мѣсто да се нанася една такава обидна на българската жена? Нима българската жена е, която деморализира българското общество? Нима жената е, която разрушава българското семейство? Нима жената е, която докара националнитѣ нещастия? Нима жената е, която докара днешното тежко положение, въ което е изпадналъ и народътъ, и държавата? Нима женитѣ направляваха смѣнитѣ на българския народъ? Не бѣхте ли вие, мъдритѣ, умнитѣ, просвѣтени мъже, неспѣвани отъ конкуренцията, отъ съветитѣ, отъ мисльта, отъ чувствата на жената, които докараха две национални катастрофи, докараха нещастия и едно безизходно стопанско положение? Азъ смѣтамъ, че ако на жената се даде възможностъ частъ по-скоро да вземе участие въ обществения животъ на страната съ своя умъ, съ своя благороденъ характеръ, съ своята воля да допринесе онуй, което може споредъ силитѣ си, ние не само нѣмаше абсолютно никакво основание да се опасяваме, че нашитѣ обществени порядки ще бѣдатъ разбъркани, че нашето общество може да бѣде деморализирано, но можемъ да бѣдемъ увѣрени, че сме направили, макаръ и малко, макаръ и първата стѣпичка къмъ по-спокойно, по-правилно, по-безметежно и по-безболезнено тикане на нашитѣ обществени и държавни работи по единъ пътъ, който ще донесе повече благоденствие, повече социална правда и повече вътрешенъ миръ и съгласие между българския народъ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлицѣ)

(Председателското мѣсто се заема отъ председателя)

П. Гаговъ (д. сг): Демагогия отначало и докрай!

Д. Гичевъ (з. в): Азъ не говоря за адвокатитѣ безъ клиента, не говоря за ония адвокати, които се боятъ отъ женитѣ-адвокатки.

П. Гаговъ (д. сг): Вие, които въ миналото отнехте правото на народнитѣ представители адвокати да се явяватъ въ сѣдилищата, сега пледирате да се дадатъ адвокатски права на женитѣ!

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Кънчо Милановъ.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ще бѣда много кратъкъ. Не се страхувамъ, че ще бѣда обвиненъ, че се боя отъ нѣкаква конкуренция, ако се дадатъ права на женитѣ да адвокатствуватъ, защото азъ съмъ на такава преклонна възраст, че

нѣма какво да се боя отъ нѣкаква конкуренция, нито пъкъ искамъ да парадирамъ тукъ съ напредничави идеи по единъ много сериозенъ въпросъ, който се предшества отъ други много по-сериозни обществени въпроси.

Всички, които тукъ се изредиха да говорятъ по предложението на г. Данаиловъ за даване права на женитѣ въ ведомството на правосъдието, смѣтамъ, че разглеждаха този въпросъ подъ влиянието на своитѣ чувства.

Г. г. народни представители! Въпросътъ е много сериозенъ. Между тѣзи, които говориха по това предложение, имаше много малко, които се противопоставиха; повечето го защитиха. Азъ съ болка на сърцето си видѣхъ какъ и единитѣ и другитѣ, преди да се качатъ на трибуната, гледаха съ насмѣшка на този въпросъ. Азъ желая да привлѣка сериозно вниманието ви, защото се разрешава единъ много крупенъ общественъ въпросъ. Не е въпросъ да парадирате тукъ, кой е съ по-напредничави идеи, кой ще се хареса на тогава или онотоя. Ние трѣбва да се запитаемъ: кои обществени нужди налагатъ да разрешимъ сега този голѣмъ общественъ въпросъ? И не се ли предшества той отъ другъ много голѣмъ въпросъ, който е въ зависимостъ и отъ днешното устройство на държавата? Ако г. г. социалдемократитѣ излѣзатъ тукъ да поддържатъ това предложение, тѣ сж последователни. Даването пълни политически права на жената е приложимо въ единъ строй, какъвто тѣ пропагандиратъ.

Р. Василевъ (д. сг): И днесъ сж дадени въ Англия, Дания, Германия, въ които нѣма социалистически строй.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Когато тѣ се боятъ за единъ такъвъ строй, при който семейството ще бѣде гарантирано по начина, по който тѣ го разбиратъ, тѣ сж прави и последователни да поддържатъ това предложение. Но нито Вие, г. Ради Василевъ, нито Вие, г. Гичевъ, можете така лекомислено да разрешите въпроса, като кажете: жената, жената, жената. Хвалелни пѣсни вие можете да пѣте, но нѣмате сериозни аргументи.

Р. Василевъ (д. сг): Германцитѣ, англичанитѣ, австрийцитѣ и финландцитѣ, като сж разрешили този въпросъ, не сж несериозни.

И. Хрелопановъ (д. сг): Консерваторитѣ въ Англия дадоха права на женитѣ.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг) Преди всичко основата на днешния буржоазенъ демократически строй е фамилията, семейството. При днешния строй държавата може да се крепи само на тая база. Вие отивате вече къмъ другъ държавенъ строй. Не съмъ азъ човѣкътъ, който ще отрече правдивата мисълъ на г. Баралиевъ, че модерниятъ начинъ за преживяване изтика жената отъ семейството и я тикна въ фабриктѣ, въ индустрията, въ манифактурата. Вѣрно е, ще се върви по този пътъ и по-нататкъ, никой не може да го спира, но азъ ви питамъ: ако вие поддържате единъ държавенъ строй, какъвто е днешниятъ, който въ основата си има семейството, фамилията, не форсирате ли условията, не бързате ли съ разрешаването на единъ крупенъ и важенъ въпросъ? Този въпросъ си задайте.

Р. Василевъ (д. сг): Други сж го разрешили.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Ше Ви отговоря, г. Ради Василевъ. — Г. Гичевъ изказа най-хубавия аргументъ и, ако бѣше последователенъ, трѣбваше да бѣде противъ, защото нѣма страна на Изтокъ, където жената да е уважавана, където тя да има равни съ мъжа права въ всѣко отношение, даже и по-голѣми, отколкото българката. Ако щете даже, вие, които говорите днесъ, говорите чрезъ устата на жената. Тя управлява. Нѣма жена — която по природата си е останала женствена — която да не управлява. Тя управлява чрезъ васъ.

Чухъ аргументитѣ на нѣколкото души, които се изредиха да говорятъ тукъ въ полза на законопроекта. Но азъ ги питамъ: защо не направите жената съдия, защо не я поставите да раздава правосъдие въ съдилищата?

И. Абаджиевъ (з. в): И то ще дойде.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Питамъ васъ, които излѣзохте тукъ да проповѣдвате тѣзи модерни идеи: защо съ вашитѣ аргументи не отидохте докрай? Турете жената на съдийския столъ, между тримата съдии, и тогава ще бѣдете по-последователни, по-логични. Щомъ говорите — и това е вѣрно — че жената облагородява душата на мъжа, че тя внася мекота въ живота, че тя отстранява грубоститѣ,

че тя възпитава поколѣнията и затова трѣбва да бѣде издигната на нуждната висота, азъ ви питамъ: защо се срамувате, защо криете аргументитѣ си да я поставите да бѣде съдия тамъ, където тя може да обуздае, да повлияе на съдѣния, който по природа е жестокъ? Защо се боите отъ това? Вие криете аргументитѣ за това и така унижавате сами жената. Не говоря за социалдемократитѣ, тѣ сж последователни, но (Сочи на дѣсно) вие премълчавате мотивитѣ, по които жената може да стане съдия. Азъ, обаче, ги зная и не желая да ги казвамъ.

Н. Андреевъ (р): Това не е предметъ на разискване.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Защо не е предметъ на разискване? Какъвъ въпросъ разрешавате вие?

Р. Василевъ (д. сг): Като бѣде добра адвокатка, полека-лека жената ще стане и съдия.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Вие разрешавате единъ въпросъ, който има за последиствие, като вторъ етапъ, даването пълни политически права на жената, защото, за да станешъ адвокатъ, изисква се освенъ честностъ, още и да имашъ пълни политически права. Какво правите вие? Предрешавате тѣй лекомислено единъ голѣмъ въпросъ, безъ да се питате, дали при българската култура вие самитѣ сте израстнали дотамъ, да уважавате жената, когато я виждате около васъ, въ обществото или насаме съ васъ, и дали самата тя днесъ се е издигнала дотамъ, за да бѣде поставена на равна нога съ мъжа.

Р. Василевъ (д. сг): И днесъ има съдийки въ дисциплинарнитѣ съвети.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Ако искате да облагородите този, който държи въ ръцетѣ си съдбата на хората, дайте на жената съдийска властъ, недейте я оставя въ адвокатската стая, тамъ, където ще я изложите много лѣти, благодарение на културния ни уровеньъ, на подигравки и на насмѣшки.

С. Мошановъ (д. сг): За какъвъ уровеньъ говорите? Тамъ тя ще се срѣща само съ адвокати.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Вие млчите, вие не смѣте да кажете тѣзи аргументи. Същитѣ тѣзи скрити и интимни ваши аргументи ще ви ги кажемъ ние, които сме противъ даването това право на жената, и ще ви ги кажемъ съ основание.

Азъ излизамъ отъ друго становище, г. г. народни представители.

Г. Марковъ (з. в): Цѣлъ свѣтъ върви напредъ, а ние ще спремъ на едно мѣсто.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Ето: „Цѣлъ свѣтъ върви напредъ, а ние ще спремъ“! Никой не ви казва да спрете. Но вие, които отнехте правото на българскитѣ народни представители да бѣдатъ адвокати, вие, най-голѣмитѣ ретрогради, искате днесъ да бѣдете напредничави! Вие, които не позволявахте на единъ пълноправенъ гражданинъ-адвокатъ да бѣде членъ на Народното събрание, искате да се явявате днесъ като най-прогресивенъ елементъ и да защитавате правата на жената! Каква пародия, каква гавра съ този Парламентъ! Това е срамътъ! Вие нѣмате уважение къмъ себе си! Същитѣ хора, които лишиха българскитѣ народни представители отъ правото да бѣдатъ адвокати, идватъ днесъ да се застъпватъ за правата на жената!

Никой не може да спре живота. Прогресътъ си върви. Материалнитѣ условия създаватъ законоположенията, и който ги форсира, който ги предшества, ще си строши главата, както много лѣти сме констатирвали да става това съ необмислено и несвоевременно законодателствование.

Г. г. народни представители! Въпросътъ е по-сериозенъ, въпросътъ вече се докосва до политическитѣ права на жената. Защо въ края на члена поставяте, че чл. 19 отъ закона за адвокатитѣ не се прилага къмъ женитѣ-адвокати — сиречъ, че тѣ могатъ да нѣматъ политически права? Каква привилегия, какво преимущество!

Р. Василевъ (д. сг): Ние имаме въ програмата си да имъ дадемъ постепенно и политически права.

Д. Нейковъ (с. д): Много късно се същите за програмата си!

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Азъ ще Ви кажа, г. Ради Василевъ, че Вие само парадирате, защото било модерно, защото въ Европа така правѣли; но азъ ще Ви кажа, че въ Европа, където сѣ много по-напредъ отъ насъ, не смѣятъ да направятъ голѣма крачка напредъ въ туй отношение. Азъ не зная коя обществена нужда налага това. Малкъ ли е контингентътъ отъ интелектуаленъ пролетариатъ, който се бори между живота и смъртта, та искате още да го увеличите? Искате ли този голѣмъ контингентъ отъ юристи да го поставите предъ една неизвестностъ, вследствие конкуренцията и да отворите още една обществена язва? Туй ли разрешавате вие общественитѣ въпроси? Нуждитѣ ли налагатъ това? Азъ ви моля, г-да, сериозно да помислите, ако считате, че фамилията е основата на днешния общественъ строй. Като се озърнете наоколо си, не виждате ли, че само когато жената е предадена изключително на семейството си, когато тя е образована, възпитана, тогава и поколѣнията сѣмъ облагородени и възпитани? Недейте я отдѣля отъ нейното домашие и да я правите адвокатъ! Отъ адвокатската професия, както каза и г. Баралиевъ, единъ отъ защитниците — и той е най-силниятъ аргументъ противъ него — тя самата ще се откаже. И така — тя ще се откаже още когато влѣзе въ адвокатската стая. Азъ не зная добросъвестенъ адвокатъ, който, като поеме защитата на единъ клиентъ, да не бѣде съ цѣлото си сѣщество предаденъ на каузата на клиента си, да не мисли постоянно за него, да не забравя едвали не своитѣ грижи. Всѣки другъ гражданинъ може да живѣе съ своитѣ грижи, обаче добросъвестниятъ адвокатъ поема грижитѣ на своитѣ клиенти. Какъ искате вие отъ една жена, която я тикате въ адвокатското съсловие, да бѣде едновременно и адвокатка, и майка, и домакиня? Тя ще бѣде натоварена съ най-тежката обществена задача — да мисли за своитѣ клиенти, за тѣхнитѣ права и нито минута време нѣма да ѝ остане да мисли за своето семейство. Г-да! Щомъ я тикате въ адвокатската професия, вие я откъсвате отъ майчинскитѣ ѝ грижи, вие действувате противъестественно, вие разрушавате въ основата фамилията. Добросъвестниятъ адвокатъ не мисли за своитѣ грижи. Адвокатката-жена ще бѣде поставена въ едно безизходно положение — да мисли само за нуждитѣ на своитѣ клиенти и за общественитѣ въпроси. Но тя не е вече майка. Недейте, г. г. народни представители, прави погрѣшни сравнения, недейте сравнява жената-лѣкарка, жената-учителка, жената въ училищното настоятелство съ жената-адвокатка. Жената въ училищното настоятелство е на мѣстото си. Тамъ жената действува непосредствено върху възпитанието на поколѣнията; и това е естествено, защото за въздействие въ областта на възпитанието има нужда отъ благородна душа и мека рѣчка. Жената-лѣкарка — ами че тя като лѣкарка подготвя майката да отглежда едно поколѣние здраво, жизнеспособно, при хигиенични условия, които трѣбва да познава една майка. Тукъ жената е на мѣстото си. Когато се дадохъ права на женитѣ-лѣкарки, на женитѣ въ училищнитѣ настоятелства, на женитѣ учителки, условията бѣха назрѣли, правата бѣха умѣстно дадени, защото касаеше се да се възпитаватъ селянитѣ и гражданитѣ, та после и тѣ да могатъ да възпитаватъ своитѣ деца. Участието на жената въ тая областъ е естествено, защото тя действува за възпитанието на поколѣнията. Но когато ще изземете майката отъ семейството и ще оставите мѣжа, съ неговата груба натура, той да възпитава поколѣнията, бѣдете уверени, че тѣ ще бѣжатъ загубени. За възпитанието на поколѣнията оставете да действува жената съ нейната благородна душа. Тя ще облагородява, ще омекчава душитѣ на децата, ще въздействува и на мѣжа. Направите ли жената инструментъ общественъ вънъ отъ семейството, вие унищожавате собственото си поколѣние, г-да, вие го разрушавате изъ основата. Вие ще създадете поколѣния груби, негодни и нездравословни, защото мѣжетье ще останатъ да ги възпитаватъ. Мѣжетье, по своята природа, не може да се свърже съ семейството и ежечасно, ежеминутно да се занимава съ възпитанието на децата. Жената-чиновница има 8 часа работа; жената-лѣкарка само до обѣдъ има занятия, а следъ обѣдъ ще бѣде въ семейството, когато жената-адвокатка ще бѣде ангажирана и деня, и ноща да мисли само за чужди хора, да мисли за процеситѣ, съ които се е натоварила, защото въ нея ще се яви амбиция да печели дѣлата и въ това отношение тя ще отиде до крайностъ. За нея вече семейството не ще сѣществува.

Г-да! Азъ съмъ въ преклонна възраст, нѣмамъ деца да възпитавамъ, но внимавайте, недейте парадирати, недейте се увлича въ това, че тамъ и тамъ го имало, недейте сравнява България съ Франция, съ Англия и други държави. Имайте предъ видъ нашитѣ сурови условия, при които жената ще

действиува. Азъ искамъ да видя една жена адвокатка въ Шуменъ, да видя тая нещасница да отиде въ нѣкое наше село да търси вечеръ квартира и да гледа подмиганията, подсмиванията и закачкитѣ на околнитѣ хора. Защо искате тази благородна половина отъ човѣшкия родъ да я унижавате? Вие нѣма да я повдигнете съ това, а напротивъ, ще я унижите и, както казва г. Баралиевъ, тя ще се откаже. Тя ще се откаже предъ видъ на това, че у насъ нѣма условия, за да бѣде зачетено сериозно това нейно право. Вие сами се надсмивате на тази работа.

Азъ рѣдко вземамъ думата, но въ тоя случай счетовъ за свой дългъ — и не мога да бѣда обвиненъ въ пристрастие — да ви помоля, г-да, да помислите по-сериозно. Освенъ, че този въпросъ се предшества отъ другъ по-голѣмъ въпросъ, но недейте да сѣчете клона, на който седите, недейте унищожава жената като майка, когато ѝ създавате работа не по силитѣ ѝ и когато я отчуждавате отъ природното ѝ предназначение. Както виждате, азъ не казвамъ, че жената не е годна да следва юридически науки — нека познава и тая работа — но казвамъ, че когато на жената възложите обществена работа не по силитѣ ѝ, вие ще я унищожите, вие ще я унижите.

По този въпросъ не се прави никаква партийна политика — виждате, че и отъ тукъ (Сочи дѣсницата) се явяватъ гласове за. Никой не прави въпросъ на партийностъ, никой, освенъ г. Баралиевъ, не излѣзе да говори отъ името на своята парламентарна група. Може би между земеделцитѣ да има хора, които сѣмъ противъ, и затова тѣ не излѣзоха да говорятъ отъ името на парламентарната си група.

Г. Марковъ (з. в): Ораторитѣ отъ нашата група, които говориха, говориха отъ името на земеделската парламентарна група и изразиха гледището на групата.

Т. Христовъ (д. сг): Вие нѣмате гледище по този въпросъ.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Парламентарната земеделска група, както казахъ и отъ началото, съ своето мнение днѣсь идва въ противоречие на дѣлата и програмата на партията си, защото сѣщитѣ хора навремето, както знаете, съ своя богочеловѣкъ, отнеха правото на адвокатство на народнитѣ представители. И тая земеделска група днѣсь се явява носителка на най-модерното, на най-напредничавото! То е само, за да блѣснатъ, да парадиратъ съ този въпросъ! Това е всичко. Защитата на Гичевъ показа каква е целта имъ. Но вие (Сочи болшинството), които носите отговорността на управлението, недейте така бързо да минавате този въпросъ; той е много сериозенъ, той влѣче съ себе си много послѣдствия. Уважавайте жената! Всички пѣсни, всички хвалебствия, които се казахъ по адресъ на жената тукъ, сѣмъ заслужени, но това, що се иска сега съ предложението, не го допускайте. Азъ желая майката-жена да бѣде възпитана, образована, да ръководи обществото, да създава здрави, възпитани и благородни поколѣния. (Ръкоплѣскания отъ нѣкои сговористи)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тома Константиновъ.

Т. Константиновъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Нѣмаше да говоря, ако представители отъ болшинството не бѣха изтъкнали като мотивъ противъ предложението на г. Данаиловъ мисльта, че положението на жената въ адвокатската професия не е такова, каквото е положението на лѣкарката или на жената въ другитѣ професии, че адвокатката ще бѣде елементъ въ правораздаването. Това бѣше най-голѣмиятъ аргументъ на единъ ораторъ отъ болшинството, който говори противъ законопроекта. Азъ смѣтамъ, че положението на адвоката и положението на сѣдята въ правосѣдието не е еднакво, защото клиентътъ свободно избира своя адвокатъ, а при сѣдята отива задължително. Така че, аргументътъ на г. Казанаклиевъ, че адвокатътъ влиза като елементъ въ правораздаването, е единъ аргументъ свършено нестойтеленъ.

На тия отъ болшинството, които бѣха противъ законопроекта, мога да възразя, че даването адвокатски права на женитѣ се налага не толкова отъ социално гледище, колкото отъ гледище на справедливостъ. Щомъ въ нашия юридически факултетъ се допуснаха жени да следватъ и свършватъ факултета, нѣма никакво основание да не признаемъ на жената, свършила този факултетъ, адвокатски права, защото, веднѣжъ държала изпититѣ, които държатъ и мѣжетье, отговаряща на ценза, който се иска отъ мѣжетье, тя може да заема онова положение, което заема

мжжът — като, разбира се, бжде под контрола на законит в страната, който се налага и на мжжът. Аз зная, че в България при нашите условия няма да има много жени желаещи да станат адвокати, ще има и разочарование между тях, които ще станат адвокати, особено в днешно време. Обаче чувството на правда и справедливост трябва да въодушевява Парламента и той да гласува този законопроект. Въ всички модерни държави, Франция, Англия и Германия, са дадени права на жените. Говори се за жената като съпруга, обаче, когато се говори за жената-съпруга, не трябва да се забравя, че въ обществения живот е станало необходимо жената да търси своя поминък самостоятелно. Не е вярно, че днес жената е само в къщи — ние я виждаме като работничка въ много фабрики, виждаме я и на държавна служба. Тя е принудена да търси поминък, за да подпомага своето семейство. Ако животът днес налага жената да търси поминък въ много професии и на държавна служба, по необходимост, сам по себе си идва и въпросът за даване адвокатски права на жените. Това е най-големият основан, което трябва да ни накара да приемем настоящия законопроект за даване адвокатски права на жената. Жената въ семейството си е съпруга и майка, но въ гражданския живот, заставена от нуждите на днешното време, да осигури прехраната на своето семейство, е принудена да отиде да работи въ индустрията, въ свободните професии и пр.

Д. Нейков (с. д): И пакъ ражда, и пакъ е добра майка.

Т. Константинов (нац. л): Отъ правно гледище, г-да, това предложение трябва да се приеме, защото жената — казва го и господата по-рано — може да бжде адвокатка. Тя може даже по способности да надмине мжжа въ много професии. Има такива случаи. Трбва да се даде единъ отдушник на феминистичното движение въ България. Това движение вне не можете да го спрете, колкото и да се противопоставяте на единъ такъв законопроект.

Азъ моля Народното събрание да приеме законопроекта.

Председателът: Има думата народният представител г. Георги Т. Данаиловъ.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ съм вносителъ на този законопроектъ и, носейки първоначалната отговорност за повдигането тукъ на въпроса, който ни занимава, дължа да кажа още нколко думи по мотивитъ на законопроекта.

Законопроектътъ не е внесенъ преждевременно, даже той е заксьнълъ. Погршна е и мисълта, че този въпросъ трбва да го оставимъ за по-нататъкъ, да чакаме да ни се наложи съ развитието на нашето общество — както младиятъ нашъ другаръ г. Казанаклиевъ говори. Ония отъ васъ — а такива са много — които са били мои студенти, знаятъ, че още преди 25 години въ моите лекции е билъ зачекванъ въпросътъ за положението социално и стопанско днесъ на жената — че то е исторически остатъкъ отъ патриархалната епоха и че задача на днешното време е, постепенно да се премахнатъ спъващитъ свободата на индивида традиции. Чухъ г. Кънчо Милановъ да казва: „Вие посъгате на семейството и го разрушавате“. Историята на семейството показва, че то върви по свой пътъ на развитие и че голъмитъ семейства се замѣстватъ съ тъй нареченитъ индивидуални фамилии. А мжжотията за добиване на срдства за съществуване кара членоветъ на индивидуалната фамилия да търсятъ работа вънъ отъ семейството. Отпреди много години, жената излзе отъ къщи и отиде да работи въ фабриката, за да подпомогне издржката на своето семейство — не отъ други тежнени. И азъ не мога да покажа, доколко познавамъ въпроса — примѣръ, че тамъ, дѣто жената участва въ производството, моралътъ на индивидуалното семейство да е пониженъ. Напротивъ, като че-ли се забелязва издигане на морала въ работничеството и специално на жената, която отива въ фабриката да произвежда блага еднакво, както да може да допълни срдствата за съществуване на семейството. Азъ не ща да влизамъ въ подробно разглеждане на тоя въпросъ днесъ, защото той не е предметъ на нашето обсъждане. Моето разбиране още преди 25, прочее, години е било, че трбва да се даде пълна свобода и възможностъ на жената наравно съ мжжа при добиване срдства за съществуване. Защо искате непременно тя да стане майка, ако има едно призвание къмъ художеството, къмъ учителството, и иска тамъ да служи?

Д. Нейковъ (с. д): Тя пакъ може да бжде майка; професията няма да ѝ прѣчи.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Съгласенъ съмъ. Но важното е, че не всички майки ще станатъ адвокати, художнички или лѣкарки. Качествата на мжжа и на жената не трбва да се разглеждатъ индивидуално, ограничено.

Д. Нейковъ (с. д): Нима учителкитъ са лоши майки?

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Позволете ми, повече отъ мнозина отъ васъ — повече и отъ г. Кънчо Милановъ, който казва, че е въ напреднала възраст, азъ не съмъ въ такава (смѣхъ) — отъ моя опитъ да знамъ и искрено да призная, че българската студентка въ юридическия факултетъ е толкова-же добра студентка, толкова-же способна студентка, колкото и българскиятъ студентъ. Азъ не правя сравнение между тяхъ, защото не могатъ да се сравнятъ. Но азъ не съмъ видѣлъ една студентка въ правния факултетъ, която да не е показала извънредно голъмо прилежание, която да не е показала желание да разбере предметитъ, която да не е завършила правния факултетъ съ успѣхъ. Такива са много отъ тяхъ, и, както отъ тукъ (Сочи председателя) ми се подказва, безъ шмекерии. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ лѣвицата и отъ много сговористи)

Д. Нейковъ (с. д): Грозни адвокати ще станатъ такава!

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Е добре, но тукъ се изпрѣчва и другъ факторъ, г. г. народни представители, щомъ вашитъ предшественици преди 25 години позволиха на българската мома да следва въ юридическия факултетъ и да придобия юридическо образование, разсждавайки консеквентно, вне ще дойдете до необходимостта да разрешите и на българската студентка, завършила правния факултетъ, да може да встъпи въ адвокатската професия. За мене въпросътъ е утрѣ отъ давна и ние сме много заксьнѣли. Ние сега вършимъ само едно: изправяме една неправда, която е остатъкъ отъ предрасждѣнитъ на вѣковетъ. Това, което се говори отъ противникитъ на законопроекта, споредъ мене е не само консервативно, но то е резултатъ на единъ още господствувашъ предрасждѣкъ, но който полека-лека отслабва и отстъпва предъ правото на индивида да съществува, да се развива и самоопредѣля, ако мога така да кажа.

Тукъ се изтъкна отъ нашия младъ другаръ, г. Казанаклиевъ, особеното положение на адвоката, който е носителъ на публична власт, защото е съучастникъ въ право-раздаването и по тоя начинъ има дълъ отъ прерогативитъ, които конституцията дава на съдебната власт. Г-да! Това не може да бжде мотивъ, че българското правителство е назначило, и днесъ държи още, една жена за съдия въ арбитраженъ съдъ, който съ достоинство, по мнението на всички, изпълнява своя дългъ като защитница на българскитъ интереси. Това е фактъ, който никой не може да оспори. Ами частица отъ публичната власт е дадена на жената отъ много и много вѣкове. Азъ поне, знаейки икономическата история на Англия, съмъ съ убеждението и днесъ, че най-много е допринесла за стопанското развитие на Англия кралица Елисавета презъ XVII вѣкъ, че и презъ XIX вѣкъ просперитетътъ на Англия е свързанъ съ царуването презъ дълги години на една кралица, която е носила публичната власт въ истинската смисълъ на думата. И днесъ Холандия се управлява отъ една жена, макаръ че има съпругъ.

Защо да ограничаваме правото на жената и тя да може да бжде носителъ на публичната власт? Тя трбва да стане и съдия. И азъ съмъ съ убеждението, че единъ денъ — може би не въ наши дни — и тоя въпросъ ще бжде поставенъ на разискване и ще бжде разрешенъ въ положителенъ смисълъ.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Поставете жената на обществена висота, но кждето няма да стане за гавра. На това бихъ ви ржкоплѣскалъ.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Г. Кънчо Милановъ! Да си призная, азъ въобще не разбрахъ Вашата речъ. Нима ние излагаме престижа на жената?

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Вие я отчуждавате отъ нейното естествено предназначение.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Не ние, а животътъ я отчуждава, за голъмо съжаление, и ние трбва да му се подчинимъ.

Настоящиятъ законопроектъ е внесенъ отъ мене по единъ коректенъ и лояленъ начинъ. Азъ не съмъ издебналъ и изненадалъ Народното събрание. Тѣзи отъ господата,

които присъствуваха въ заседанието на болшинството, знаятъ, че законопроектът тамъ мина и че министъръ-председателътъ ми даде разрешение да го внеса, като каза, че това е въпросъ на лично убеждение, а не партиенъ въпросъ. Онѣзи господа, които смѣтатъ, че трѣбва да се отиде и по-нататъкъ отъ давнѣто праза на жената да бѣде адвокатка, ще гласуватъ за законопроекта, а онѣзи, които сѣмъ противъ този принципъ — нѣма да гласуватъ. Но днесъ ние трѣбва едно да помнимъ, че сме останали назадъ, че предъ насъ стои една историческа неправда срещу културата на човѣчеството. Тази неправда трѣбва да се поправи. Това е задачата на законопроекта. Нито жената съ своитѣ адвокатски способности ще задави мъжа, нито мъжътъ може да наддѣлѣ надъ нея. И двамата ще иматъ пълна свобода. Азъ не зная колко жени ще бѣдатъ адвокатки, нито — ще има ли такива, но принципътъ е важенъ. Вие, които възприемате всѣки пѣтъ европейското законодателство, въ всѣко отношение най-напредничаво, защо днесъ се противопоставяте и казвате: „Това ли пѣкъ ще приемемъ?“ Че ние тукъ сме гласували нѣща, които сѣмъ напредничави, но несъобразни съ условията на нашия животъ. А този фактъ, че се внася единъ законопроектъ, за да се даде възможност на жената, при свободна воля, при условията на нейното индивидуално развитие, при стажа и изпитиетъ, които тя ще трѣбва да даде, да поеме една професия, не показва, че съ това ние създаваме особени права на жената. Тукъ казватъ, че даваме права. Забележете, че ние не даваме такива, а възстановяваме едно право, което жената има само по себе си, щомъ е свършила гимназия и щомъ свърши правенъ факултетъ.

Ето защо, безъ да бѣда дълъгъ, азъ моля г. г. народнитѣ представители да гласуватъ законопроекта.

Д-ръ В. Такевъ (д. сг): Г. Данаиловъ! Азъ моля да изясните, сегашната организация на правосъдието чувствува ли нужда отъ осветления, отъ дарбиетъ на жената, понеже тия на мъжа сѣмъ недостатъчни за едно правораздаване?

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Ето едно неправилно поставяне на въпроса. (Глъчка) Понеже Ви уважавамъ, азъ нѣма да Ви отговори за този въпросъ. Какъ може въ случая да се говори за недостатъчни „дарби“ на мъжа?

Д-ръ В. Такевъ (д. сг): Жената може да чувствува нужда да приложи знанията си въ Университета и въ сѣда, но чувствува ли правосъдието тѣя нужда? (Глъчка)

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Тукъ не сте правъ.

Ето защо азъ моля ония г. г. народни представители, които сѣмъ съзнание, че премахваме една социална неправда, да гласуватъ за законопроекта. (Ржкоплѣскания отъ лѣвицата и по-голѣмата частъ отъ сговориститѣ)

Т. Христовъ (д. сг): (Къмъ земледѣлцитѣ) Не ви е срамъ! И вие сте ужъ последователи на Стамболийски, който бѣше противъ адвокатитѣ, а сте и за правата на женитѣ-адвокатки! (Глъчка)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ виждамъ, че часътъ е вече осемъ, но, преди да пристѣпимъ къмъ гласуване, ще кажа само десетъ думи, защото искамъ да мотивирамъ гледището на една парламентарна група въ Парламента, отъ която азъ изхождамъ.

Азъ смѣтамъ, че въпросътъ, който се дебатира, се получи едногласието на всички парламентарни групи — тѣй смѣтамъ, че той е назрѣлъ, и тѣй смѣтамъ, че не може да има контроверсни въпроси. Обаче излѣзѣха двама господа отъ болшинството, които изказаха известни мисли, които азъ нѣма да откажа, че иматъ своята стойност. Но, г-да, мене ми се чини, че тѣ погрѣшно се слагатъ тѣкмо за нашата българска срѣда и за сегашното време, въ което живѣемъ. Азъ ще кажа само две съображения, противни на тѣхнитѣ. Нѣма да се впускамъ повече въ дебати.

Въпросътъ за равноправието на полове и е единъ въпросъ, който живѣе съ вѣкове, защото се е поддържало, че умствено жената не може да бѣде свободна, колкото мъжътъ — нѣщо, което науката вече отъ много време опроверга. Тѣй че този аргументъ, най-силниятъ въ борбата на полове презъ вѣкове, вече е свършено унищоженъ, той е оборенъ. Днесъ въпросътъ може да се поставя само отъ гледна точка на целесъобразностъ или на обществена полза или вреда отъ даването, отъ разширяването правата на жената.

Т. Стоилковъ (д. сг): Болшевицитѣ иматъ женски полкове.

Н. Мушановъ (д): Съображенията на г. Казанаклиевъ, както и тия на г. Милановъ, целѣха да установятъ отъ обществено гледище, че днесъ е вредно ние да даваме адвокатски права на жената.

Има ли отъ васъ нѣкой да оспори способността на жената? Може да има способни мъже и неспособни жени, но има способни жени и неспособни мъже.

Д. Нейковъ (с. д): Вѣрно е.

Н. Мушановъ (д): Тѣй че този въпросъ вече се изключва отъ разискване.

Въпросътъ за семейството, повдигнатъ отъ г. Миланова, е много сериозенъ въпросъ. Г-да! И семейството, както всѣко едно учреждение, подлежи на развитие и на смъртъ. Ние, които следимъ отъ 50 години насамъ, какъ нашето семейство еволюира, виждаме, че то не е вече онова семейство, което бѣше преди 30 години.

Д. Нейковъ (с. д): И още ще еволюира.

Н. Мушановъ (д): Погледнете които щете семейства, г. Милановъ, който сте единъ почтенъ човѣкъ, спомнете си какво бѣше отношението на Вашия баща къмъ Вистъ, както и азъ си спомнямъ отношението на моя баща къмъ мене, въ онова патриархално време, и Вие ще видите, че въ днешнитѣ семейства бацитѣ, синоветѣ и дѣщеритѣ сѣмъ прияти, сѣмъ равни, нѣма онази патриархалностъ, която имаше нѣкога.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Така е.

Н. Мушановъ (д): Азъ си спомнямъ много добре онова време, когато въ семейството имаше патриархална почтеностъ, когато бащата имаше авторитетъ, когато азъ не можехъ предъ баща си да запуша, когато, ако братъ ми бѣше въ кафенето, азъ не можехъ да отида тамъ. При всѣка еволюция на живота, г-да, моралътъ трѣбва да се нагоди къмъ новитѣ условия на живота. Семейството у насъ еволюира. И всѣки отъ по-старитѣ хора въ България, който е наблюдавалъ, ще е забелѣзалъ този преломъ и може да каже колко сме отишли далечъ днесъ и колко нашето семейство днесъ не прилича на онова отпреди години. Кога можеше преди 20 години едно момиче да излѣзе и да стои до 12 ч. презъ нощта по улицитѣ?

К. Николовъ (д. сг): Това хубаво ли е?

Н. Мушановъ (д): То е другъ въпросъ.

П. Палиевъ (д. сг): Много ли е хубаво това?

Н. Мушановъ (д): Моля, Г. Палиевъ. Вие, който сте наредили държавата си днесъ така, че сте назначили чиновници, които трѣбва да си отиватъ въ 6 или 8 ч. вечерта въ къщи, безъ контролъ на братъ, на баща, на когото и да било, нима смѣтате, че ще гарантирате морала днесъ, ако запретите на жената да излиза, както бѣше преди 30 години? Съ огледъ на новитѣ стопански и обществени условия, ще трѣбва да си нагодите и новия моралъ. Това е то еволюцията — при новото развитие да се създаватъ и свършено нови наредби. (Възражения отъ сговориститѣ)

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): При равноправие не може да има моралъ; има само разложение на морала.

Н. Мушановъ (д): Нима когато днесъ въ ржцетѣ на лѣкарката сме повѣрили живота на хората, тя изпълнява по-незначителна обществена служба отъ мъжа? А ние сме ѝ дали правото да бѣде лѣкарка сѣщо като на мъжа. Нима архитектката, която ще даде планъ за постройката на една къща, както и на мъжа-архитектъ, която утре може да се срути и да направи голѣми пакости на собственика ѝ, дори да го остави подъ развалинитѣ ѝ, не изпълнява сѣщо важна служба? Нима учителката, на която сме повѣрили възпитанието на детето, едно отъ най-висшитѣ блага за обществото, не изпълнява важна обществена длъжностъ?

Д. Нейковъ (с. д): Вѣрно.

К. Николовъ (д. сг): Тамъ е нейното призвание.

Н. Мушановъ (д): Питамъ азъ: адвокатътъ какво обществено значение има въ страната, и ако дадемъ право на

жената да става адвокат, ще накърним ли нѣкакви обществени интереси? Не може ли тя, като същество отъ другия полъ, да отговори на общественитѣ нужди днесъ?

Г-да! Ще отговоря на г. Казанаклиева и ще свърша. Едно е съдийската длъжностъ, друго е адвокатската длъжностъ. Ако бихъ спорилъ по-надълго, бихъ защитилъ съ много върни аргументи гледището, че въ България днесъ жената не може да бѣде съдия — противно на гледището на г. Миланова. Съдийството изисква по-друга опитностъ, свързано е съ по-други отговорности, отколкото адвокатската професия. Адвокатътъ пледира една единична кауза, когато съдията разрѣшава спорове отъ цѣлкупния животъ на страната.

Сега за адвокатската професия. Ами че адвокатътъ по-малко на правосъдието.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Напротивъ, той ръководи често пѣти съда.

Н. Мушановъ (д): Той е помощникъ на правосъдието. Нѣкога адвокатурата бѣше помощникъ на съдията, и азъ знамъ съдии, които се учеха отъ адвокатитѣ. Единъ съдия нѣма възможностъ никога да навлѣзе въ всѣкидневнитѣ каузи, които има да изучава, но единъ адвокатъ, който си развива професията, по всѣка една кауза може да се подготви обширно и даже да влияе на съдията, даже да учи съдията. Тѣй е било всѣкога.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Службата на адвоката е много по-тежка отъ тая на съдията.

Н. Мушановъ (д): Жената-адвокатъ, ми се чини, не изпълнява по-сложна обществена мисия отъ лѣкарката. По мнитѣ схващания, нѣма да има обществена вреда, ако се даде право на жената-юристка да стане адвокатъ. Може да ви се види парадоксъ, но ще ви кажа, че азъ оплаквамъ жената за това, че тя ще вземе една нова професия, едно ново занятие. Защо? Защото отъ гледна точка лукративна, отъ гледна точка на полза, отсега предсказвамъ на жената-юристка, че тя не ще намѣри въ това ново свое занятие доходностъ, каквато намира лѣкарката. Адвокатската професия е свободна професия и, както въ всички свободни професии, издигатъ се само ония, които сѣ много способни; само тѣ събиратъ парсата за смѣтка на всички ония, които, по липса на способности, нѣматъ клиента.

Д. Нейковъ (с. д): Нищо отъ това.

Н. Мушановъ (д): Ако жената-адвокатка не ще има клиенти — единици ще сполучатъ, но повечето не — то ще бѣде не затова, че тя е неспособна, но поради предразсѣдка на нашето общество, поради предразсѣдка на клиентитѣ, които ще държатъ адвоката-мжжъ, а никога нѣма да отиватъ при жената-адвокатка.

Д. Нейковъ (с. д): Така ще бѣде на първо време.

Н. Мушановъ (д): Следователно, можемъ повече да оплачемъ съдбата на адвокатката, отколкото да смѣнемъ, че, давайки ѝ правото на упражняване адвокатство, ще принесемъ вреда на обществото.

Та смѣтамъ, че по принципъ трѣбва да гласуваме законодателното предложение, защото, създавайки това ново право за жената, ще подравнимъ не жената съ мжжа, но жената съ другитѣ жени, защото на оная, която е лѣкарка, законитѣ на страната ѝ даватъ право да бѣде такава, на учителката законитѣ въ страната ѝ даватъ право да бѣде такава, на архитектката — също, а на оная, която е юристка, не ѝ даватъ право да бѣде адвокатка. Приемайки това предложение, ние ще внесемъ равенство между женитѣ, равенство на жена съ жена, а не равенство между жената и мжжа. (Ръкоплѣскания отъ лѣвицата)

Председателтъ: Г-да! Часътъ е 8. Моля, които сѣ съгласни да се продължи заседанието, докато се изкаже г. министърътъ на правосъдието и се гласува законодателното предложение, да вдигнатъ ръка. Болшинство. Събранieto приема.

Има думата г. министърътъ на правосъдието.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Г. г. народни представители! Позволете ми, преди всичко, като народенъ предста-

витель, а следъ това и като министъръ на правосъдието да кажа и азъ своето мнение по разглежданото законодателно предложение, понеже въпросътъ засѣга ведомството на моето министерство.

Вѣрно е, че въпросътъ е много важенъ. Но тъкмо поради това той не трѣбва да се разрешава съ общи фрази. За съжаление, повечето отъ ораторитѣ, които се изказаха по него, си служиха само съ общи фрази. Азъ смѣтамъ, че трѣбва обективно и спокойно да разгледаме мотивитѣ за и противъ даванетоъ право на жената-юристка да упражнява адвокатската професия и да видимъ кои отъ тѣхъ сѣ по-основателни, по-силни и по-важни.

Преди всичко, смѣтамъ, че самиятъ въпросъ се криво поставя отъ ония, които питатъ: „Каква обществена или каква държавна нужда налага да дадемъ право на жената-юристка да упражнява адвокатска професия?“ А г. Такевъ питаше още и: „Каква нужда има нашето правосъдие отъ жени-адвокатки?“

Д-ръ В. Такевъ (д. сг): Този е главниятъ въпросъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Това е една неправилна постановка на въпроса. Този последниятъ трѣбва да се постави иначе. Ние трѣбва да се запитаемъ дали съществуватъ сериозни държавни и обществени мотиви и занаярелъ да държимъ жената въ това ограничение, въ което я държимъ до днесъ, ограничение, което се дължи на исторически предразсѣдци, на възгледи, които иматъ своето основание въ единъ опредѣленъ стопански строй на народния животъ и въ единъ даденъ строй на семейството въ миналото. Обаче този строй на обществото и на семейството днесъ коренно се е измѣнилъ.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): (Възражава нѣщо).

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Моля, почакайте, г. Милановъ. Азъ ще Ви посоча колко неоснователни сѣ Вашитѣ съображения.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Недейте смѣта, че азъ не уважавамъ женитѣ. Приказвате сега само за ди Ви похвалятъ женитѣ!

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Въпросътъ не е за уважаване или за неуважаване на женитѣ. Въпросътъ е съвсемъ другъ. По този въпросъ азъ имамъ съставено убеждение не отъ днесъ. И като изказвамъ сега това мое убеждение, азъ не се ръководя отъ желанието да се харесамъ на женитѣ, а защото съмъ длъженъ да се изкажа по него.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Направете жената-юристка съдия.

Председателтъ: (Звъни)

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Тъкмо въ това Ваше искане се заключава цѣлото недоразумение. Вие сте съгласни жената-юристка да стане съдия, а не сте съгласни да стане адвокатъ. Споредъ мене, нѣма по-голямъ абсурдъ отъ това, да допускатъ, да искатъ жената-юристка да стане съдия, а да не си съгласенъ тя да стане адвокатка. Почакайте, подиръ малко ще видимъ колко сѣ силни Вашитѣ доводи. Ще дойда и до тѣхъ, имайте търпение. Не бива да се внася страсть и раздражение при разглеждането на единъ такъвъ въпросъ.

Д-ръ В. Такевъ (д. сг): Абсурдътъ ще бѣде по-голямъ, ако жената-юристка стане съдия, а абсурдътъ ще бѣде по-малкъ, ако тя се допустне да стане адвокатка.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Споредъ Васъ. Дали е тѣй въ действителностъ, ще видимъ.

Ораторитѣ, които се изказаха противъ законопроекта, питаха: „Каква обществена и държавна нужда налага даванетоъ право на българката-гражданка, на българката-майка, на българката-другарка на мжжа, да упражнява адвокатска професия?“

Г-да! Може би не държавна и обществена нужда налага това, макаръ че има и такава. Обаче азъ държа да заявя, че днесъ даванетоъ на това право на българката е вече единъ въпросъ на национално и държавно достоин-

ство. (Ръкоплетскане от някои сговористи и от лъвицата). Когато на жената въ цѣлѣ свѣтъ е дадено право да упражнява адвокатската професия, българският народъ ще се изложи твърде много въ очитѣ на цѣлия културенъ свѣтъ, ако той единственъ въ свѣта продължи да отказва това право на своята гражданка. Това именно азъ разбрахъ и почувствахъ най-силно неотдавна въ Букурещъ, когато бѣхъ тамъ на международния конгресъ по наказателно право и когато и сърби, и ромъни, и други чужденци ме питаха: „Какъ стои у васъ въпросътъ за правата на българката-юристка? Има ли тя право да упражнява адвокатската професия?“ Можете да си представите въ какво положение се чувствахъ азъ, когато всички, и сърби, и ромъни, и гърци — да не говоримъ за представителитѣ на другитѣ европейски страни — се хвалѣха, че у тѣхъ жената-юристка има това право, а само у насъ тя го нѣма! Та, кажете, за Бога, България ли е единствената страна въ свѣта, която може да мисли, че семейството и парвосъдието ще загинатъ, ако се даде право на жената-юристка, покрай грижитѣ си за семейството, да упражнява и адвокатска професия?

Но не е само тамъ въпросътъ, г-да. Щомъ досега — както изтъкна това г. Никола Мушановъ — сме дали право на българката да упражнява всички свободни професии, ние не можемъ вече да ѝ отказваме упражняването и на адвокатска професия. Ние бихме могли да направимъ това, само ако имаме сериозни обществени и държавни съображения. Кажете ми сега, има ли такива съображения и кои сѣ тѣ?

Нека разгледаме съображенията на г. Казанаклиевъ — най-пламенния и най-енергичния противникъ на законопроекта. Той твърди, че „интереситѣ на доброто правосъдие изискватъ, щото жената да не бѣде адвокатка“. Но г. Казанаклиевъ, както и нѣкои други, прави тази грѣшка, че смѣсва правосъдието, правораздаването съ дейността на адвоката въ сѣда. Вѣрно е, че адвокатътъ е помощникъ на правосъдието, но той самъ не упражнява съдебната власт, както Вие, г. Казанаклиевъ, погрѣшно твърдѣхте това. Адвокатътъ е само помощникъ на сѣда, а сѣдътъ упражнява съдебната власт, той раздава правосъдие.

Безспорно, доброто правосъдие предполага между другото и добри помощници. Но съ какво доказахте, че добритѣ помощници на правосъдието, въ лицето на адвоката, трѣбва да се подбиратъ само изъ срѣдата на мъжетѣ? Къде ви сѣ аргументитѣ? И тукъ азъ ида да отговоря и на г. Такевъ: правосъдието, г. Такевъ, наистина има нужда отъ добри помощници, сиречь, отъ добри адвокати. Обаче где е доказателството, че една юристка не може да бѣде добъръ адвокатъ, и може ли да се твърди, че всички мъже-юристи сѣ добри адвокати? А щомъ е тъй, пита се, когато една българка е издържала университетския си изпитъ по правото, когато е минала нужния стажъ и е издържала държавния теоритически и практически изпитъ, на какво основание ще я лишите отъ правото да бѣде помощникъ на правосъдието наредъ съ мъжа?

Но г. Кънчо Милановъ веднага възразява: „Вие ще разрушите семейството съ това“. Г-да, стига сме злоупотребявали съ този аргументъ! Ако съ даването право на жената да упражнява адвокатска професия ние можемъ да разрушимъ семейството, тогава ние трѣбва вече отдавна да сме го разрушили съ даването право на жената да упражнява всички други свободни професии — да бѣде лѣкарка, агрономка, учителка, чиновничка и не знамъ каква си още.

Но г. Милановъ възразява по-нататъкъ: „Съ това вие ще изложите жената на поругание“. Въ какво се състои това поругание? Въ това, че жената-адвокатка щѣла да отива на село да прави огледи и щѣла да търси квартира, къде да пренощува. Ами жената, като сѣдия — а г. Милановъ е съгласенъ женитѣ-юристи да се назначаватъ за сѣдии — нѣма ли сѣщо да прави огледи и да търси подслонъ?

А. Малиновъ (з. в): Това, сѣ смѣшни мотиви.

С. Мошановъ (д. сг): Забравятъ, че въ всѣко село има по нѣколко учителки. (Глъчка)

Д. Нейковъ (с. д): Ами акушеркитѣ?

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Да. Ами учителката? Ами акушерката? Ами лѣкарката въ село често пжти ноцно време я викатъ при нѣкой боленъ и трѣбва съ кола да

отива по 20—30 км. далечъ отъ селото, гдето живѣе, излага ли се на поругание, като върши това?

При това може ли, г-да, както вече изтъкна г. Никола Мушановъ, да позволите на българката да бѣде лѣкарка, значи, да повѣрите въ ржцетѣ ѝ живота на българския гражданинъ, на неговата жена и на неговитѣ деца, безъ въ случая да има друга инстанция, освенъ гроба, а да ѝ запретите да бѣде адвокатка, когато се знае, че ако тя случайно направи грѣшка въ първата инстанция, има още други инстанции, въ които ще може да се поправи тази грѣшка? Може ли, следъ като сте дали право на българката да бѣде архитектка, да прави планове, да ръководи постройката на здания за стотици хиляди и за милиони лева, гдето съществува рискътъ, че при грѣшка отъ нейна страна може да стане събаряне на зданието и причиняване на грамадни пакости, да ѝ откажете правото да бѣде адвокатка и да участвува като такава при воденето на единъ процесъ и да дава своето мнение по него?

Освенъ това не трѣбва да се забравя, че дейността на адвокатката въ голѣмата си частъ е академическа, кабинетна. Въ какво се заключава дейността на адвокатката? Въ това, да проучи единъ споръ за право отъ гледището на закона и да изложи своето мнение по него въ формата на защита предъ сѣда. Та нима тази дейность е такава, че може да изложи жената-адвокатка на поругание, или е дейность, за която жената е неспособна или която всецѣло ще я откъсне отъ семейството ѝ? Като изключимъ времето, презъ което адвокатката ще трѣбва да отиде да изучи дѣлото въ сѣда и да го защитава, всичката ѝ останала дейность е въ нейния кабинетъ, който може да бѣде въ нейната квартира. Следователно, тя може да бѣде въ своето семейство и да изпълнява и семейнитѣ си задължения.

Значи, аргументитѣ, че като се даде право на жената да бѣде адвокатка, щѣло да се разруши семейството и тя щѣла да се изложи на поругание, не издържатъ никаква критика.

Азъ се стѣснявамъ да засегна другъ единъ аргументъ на г. Казанаклиевъ. И по-хубаво щѣше да бѣде той да не го бѣше изнесълъ тукъ, отъ тази трибуна. Азъ трѣбва да протестирамъ противъ този аргументъ не за да защита жената, а да защита достоинството на сѣда. Какъ може да се предположи, че въ България ще се намѣрятъ сѣдии, които, при формирането на своето мнение по едно дѣло, ще се ръководятъ отъ това, че дѣлото е било защищавано отъ жена-адвокатка, значи, ще се ръководятъ, както се изрази г. Казанаклиевъ, отъ извънсѣдебни съображения? Това не е аргументъ противъ жената, а е аргументъ противъ нашитѣ сѣдии, и азъ съмъ длъженъ да протестирамъ.

Г. Казанаклиевъ (д. сг): Не е това моятъ аргументъ. Азъ казахъ, че не се спирамъ на тая възможность, а на единствената възможность да бѣде подозрѣнъ сѣдията, поради психическитѣ особености на българина.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: И ако би се намѣрилъ сѣдия, който да прояви такава човѣшка слабостъ, самитѣ му другари, по реда на дисциплинарното производство, ще го изхвърлятъ отъ своята срѣда.

Азъ смѣтамъ, г-да, че може да има само единъ споръ — именно, дали този въпросъ трѣбваше да бѣде поставенъ на разглеждане именно въ днешния моментъ или не. Но, веднъжъ поставенъ за разрешаване, днешното интелигентно и просвѣтено Народно Събрание, ако иска да запази своята честъ и своето достоинство, не може да даде на този въпросъ другъ отговоръ, освенъ утвърдителенъ. (Ръкоплетскания отъ сговориститѣ съ изключение на нѣколцина и отъ цѣлата лѣвица).

К. Николовъ (д. сг): Значи, онѣзи, които нѣма да гласуватъ, ще бждатъ безчестни!

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Нищо подобно! Азъ говоря само за престижа и достоинството на цѣлото Народно събрание, на което се е паднало да разрешава този въпросъ.

Председателъ: Които приематъ на първо четене законопроекта за измѣнение чл. 1, алинея първа, отъ закона за адвокатитѣ, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема. (Ръкоплетскания отъ всички страни)

Ще опредѣлимъ дневния редъ за утрешното заседание:

1. Трето четене законопроекта за допълнение закона за разрешаване на Леденишката селска община да сключи заемъ;

2. Попълване делегацията за поднасяне отговора на тронното слово на Негово Величество;

Второ четене законопроектитѣ;

3. За изменение чл. 18 отъ закона за земеделскитѣ опитни и контролни институти;

4. За изменение и допълнение на закона за гербовия налогъ;

5. Одобряване предложението за одобрение покупката на недвижимия имотъ на Софийска банка, акционерно дружество, София, находящъ се въ гр. София, и пр.;

Първо четене законопроектитѣ:

6. За одобряване XIV-то и XXI-го постановления на Министерския съветъ, взети въ заседанията му на 31 юлий 1929 г., и пр.;

7. За изменение закона за трудовитѣ земеделски стопанства;

8. За признаване права на индустриална концесия за производство на памучни прежди на Акционерно дружество „Текстиль“ въ Варна;

9. Докладъ на прсметарната комисия;

10. Първо четене законопроекта за възлагане на Българската земеделска банка да достави за смѣтка на държавата земеделски оръдия и машини на стойностъ около 100.000.000 л. (продължение разискванията);

11. Второ четене законопроекта за освобождаване гаранциитѣ на отчетниците, служители при Борисовградското мирово сѣдилище и при Трънския окръженъ сѣдъ, на Бръзничкия сѣдебенъ изпълнителенъ участъкъ, зданията на които сѣ били опожарени;

12. Одобряване предложението за задържане на държавна служба, докато бѣде замѣстенъ отъ българинъ, преподавателя въ клона на Държавното сѣдно техническо училище въ гр. Луковитъ, руския подданикъ Евгени Ващенко.

Коиито приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 20 м.)

Председатель: АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ

Подпредседатели: { А. ХРИСТОВЪ
В. ДИМЧЕВЪ

Секретаръ: Д. МАНГЪРОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

	Стр.		Стр.
Отпуски, решени на народните представители: Никола Пждаревъ, Иванъ Колевъ, д-ръ Никола Чирпанлиевъ, Василь Мигевъ, Теню Янъгъзовъ, Константинъ Муравиевъ, Иванъ Хрелопановъ, Еминъ Агушевъ, д-ръ Иванъ Бешковъ, Милко Бечеъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Христо Стояновъ, Димитъръ Ивановъ II и Сотиръ Яневъ	389	суми за фонда „Обществени осигуровки“. (Раз- визане и стговоръ)	389
Запитване отъ народните представители Стоянъ Омарчевски, Атанасъ Малиновъ, Христо Баевъ и Станко Панайотовъ къмъ министъръ-предсе- дателя и министра на финансите — относно мърките, които трѣбва да се взематъ за предот- вратяване на стопанската криза въ България. (Съобщение)	389	Тронно слово, проекто-отговоръ. (Трето четене — приемане)	392
Питане отъ народния представител Ценю Табаковъ къмъ министра на търговията, промишлеността и труда — относно събирането на допълнителни		Законопроекти:	
		1. За допълнение закона за разрешаване на Лече- нишката селска община, Търновски окръгъ, да сключи заемъ. (Първо и второ четене — прие- мане)	392
		2. За кинематографитъ и за театритъ. (Първо че- тене — продължение на разискванията и прие- мане)	392
		3. За изменение на чл. 1, алинея първа, отъ за- кона за адвокатитъ (предложение на народния представител Г. Т. Данаиловъ). (Първо четене — приемане)	395
		Дневенъ редъ за следващото заседание.	46.